

Jaargang 42
Nummer 7
November 2011
Prijs € 6,20

Opening ProDemos

Maatschappij Politiek

Vakblad voor
Maatschappijleer

BURGERSCHAP?

KOM GRATIS MET UW KLAS NAAR POLITIEK DEN HAAG!

DE HAAGSE TRIBUNE is een educatieve dag in politiek Den Haag voor het voortgezet onderwijs en het mbo. Uw klas volgt een van onze succesvolle programma's op en rond het Binnenhof. Door activerende werkvormen in onze sfeervolle zalen maken de leerlingen kennis met politiek, democratie en rechtsstaat.

Een bezoek aan de Tweede Kamer maakt deel uit van alle programma's:

- Rechtsstaat
- Europese Unie
- Geschiedenis
- Politiek
- Media

Kijk voor meer informatie op WWW.DEHAAGSETRIBUNE.NL
Hier kunt u zich ook inschrijven voor het seizoen 2011/2012.
Doe het meteen, want vol is vol!

DE HAAGSE TRIBUNE: inmiddels voor 100.000 leerlingen een onvergetelijke ervaring!

Redactioneel

ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat: op 15 september werd het officieel geopend, door minister Donner. Natuurlijk werd hij daarbij gecontroleerd door leden van de volksvertegenwoordiging, te weten de beide Kamervoorzitters. De opening, op de Dag van de Democratie, werd voorafgegaan door de Nacht van de Dictatuur, met debatten, een masterclass, een paneldiscussie van journalisten en nog veel meer. Dit nummer is voor een belangrijk deel gevuld met verslagen daarvan.

Huis voor democratie en rechtsstaat is een hele mondvol en vandaar dat, na lang delibereren, *ProDemos* als naam is gekozen. *ProDemos*: voor het volk. We kennen allemaal Abraham Lincoln's korte karakterisering van de (Amerikaanse) democratie als een politiek bestel van, voor en door het volk. Paternalisme is de Nederlandse democratietraditie nooit vreemd geweest: dat *voor* heeft altijd meer nadruk gekregen dan het *van* en het *door*.

Zou die keuze voor ProDemos mede door dat paternalistische element in de politiek-culturele traditie van de Nederlandse democratie ingegeven zijn geweest? Ik waag dat te betwijfelen. Voor zover er een zeker paternalisme in dat ProDemos gelezen mag worden, lijkt me dat eerder voortgevloeid uit het educatieve karakter dat het Huis voor democratie en rechtsstaat moet gaan dragen. Het overdragen van kennis over (de) democratie, met de bedoeling een democratische attitude aan te kweken, gaat nu eenmaal niet zonder enig paternalisme. Elke docent zal dat beseffen. Dat neemt echter niet weg dat het aankweken van een democratische attitude wél moet leiden tot een democratie die zich net zo sterk kenmerkt door het *van* en het *door* als door het *voor*.

Hans van der Heijde

Inhoud

We zijn niet voor Ajax of voor Twente, we zijn voor voetbal	4
Het hart van de democratie	7
Democratie met horten en stoten	9
Polder idealen	10
'Voorzitter, daar ben ik het geheel mee eens'	11
Waakhonden van de democratie?	12
Dictatoriale nacht in Den Haag	14
Leven en werken in een dictatuur	15
'Drie sukkel's' in het internationaal recht	18
'Heb je Facebook bij je?'	19
Zagen aan de poten van de troon	20
'Doe eens normaal man'	22
RUBRIEKEN	
Grom	21
Geknipt	25
Lesmateriaal <i>Begrotingswijzer</i>	26
De Werkvloer <i>Een school die bij je past</i>	28
Recensie <i>Dossier Maatschappijleer</i>	29
NVLM	30
Gesignaleerd	31

We zijn niet voor Ajax of voor Twente, we zijn voor voetbal

Anique ter Welle

Kars Veling is sinds april dit jaar directeur van Het Huis voor democratie en rechtsstaat, dat op 15 september werd omgedoopt tot ProDemos. Anique ter Welle spreekt hem op een maandagmiddag in het kantoor van het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP), dat deel uitmaakt van ProDemos. Hij stelt voor om elkaar te tutoyeren. Hieronder volgt een verslag van het gevoerde gesprek.

Anique ter Welle: Waarom ben je overgestapt van een baan als rector in het onderwijs naar deze baan?

Kars Veling: 'Ik was al lid van de Raad van Toezicht van het IPP en later van de Raad van Toezicht van het Huis. Er was niemand beschikbaar voor de functie van directeur en we hadden haast. Toen kwam het idee op dat ik het zou doen.'

Ik was meteen heel enthousiast. Ik loop warm voor de missie van onze organisatie: het promoten van de democratie en de rechtsstaat. Dat mensen begrijpen dat er regels nodig zijn in een samenleving, waarin we steeds meer van elkaar verschillen. Promoten, maar mensen ook activeren. Ik zeg wel eens: we zijn niet voor Ajax of voor Twente, we zijn voor voetbal.'

Is het een ingewikkelde baan?

'Het is een mooie baan, maar wel complex. Twee organisaties die fuseren, een verhuizing naar Den Haag. Het Huis moet eigenlijk nog worden uitgevonden. Niet alleen in Den Haag, maar ook op locatie. Als team zijn we gegroeid en als je een goed team bent, dan is *moelijk* een relatief begrip. Dat geldt overal. Ook in het onderwijs. Verder hebben we een goede basis. We bouwen voort op de activiteiten van het Bezoekers-

centrum Binnenhof. Het IPP heeft een lange staat van dienst en De Haagse Tribune levert de koppeling met de plek en het contact met scholen. De Nederlandse Vereniging voor Leraren Maatschappijleer heeft ook een belangrijke rol gespeeld.'

Komen ervaringen uit je eerdere werk (in de politiek en het onderwijs) je van pas in je nieuwe baan?

'Ik zie het als bouwstenen die bij elkaar komen. Mijn studie Filosofie, mijn werk in de politiek en in het onderwijs. Het goede van het onderwijs is dat je leert om heel praktisch te denken. Plannen moeten wel uitvoerbaar zijn.'

Wat is je visie op burgerschapsvorming en welke rol speelt het vak Maatschappijleer daarbij?

'Als je de democratie, de rechtsstaat en de betrokkenheid van burgers daarbij belangrijk vindt, dan moet je het vak Maatschappijleer koesteren. Dat is niet iets dat je er even bij doet, dat moet je serieus nemen.'

Wat is er veranderd nu het Huis ProDemos is geworden?

'ProDemos is de roepnaam, het Huis voor democratie en rechtsstaat is de doopnaam. Overigens is het nog steeds

de ondertitel bij ProDemos. Het is niet weg, maar het is te lang. Dat is trouwens een heel proces hoor, zo'n naam verzinnen. Als je een kind krijgt is het al een heel gedoe met z'n tweeën en nu was het een proces waar veel mensen bij waren betrokken. Ik vind het vooral belangrijk dat de naam gaat klinken naar wat we doen.'

Je noemde eerder het belang van de rechtsstaat, maar is het niet lastig om daar in jullie programma in Den Haag invulling aan te geven? Lastiger dan aan democratie?

'Bij de officiële start van ProDemos waren zowel de Eerste en Tweede Kamer, de Raad van State, de Hoge Raad, de Raad voor de Rechtspraak, een wethouder uit Den Haag en minister Donner van Binnenlandse Zaken betrokken. Bij de dingen die we lokaal gaan doen willen we ook rechtbanken betrekken. In het landelijke programma moet het ook voelbaar zijn. Het is in een democratische rechtsstaat namelijk niet zo dat de meerderheid gewoon beslist. Er wordt ook gekeken of er geen rechten worden geschonden. Er wordt gekeken naar Europese regels. Democratie en rechtsstaat kunnen niet zonder elkaar. Dat is de boodschap. We willen ook debatten gaan organise-

ProDemos-directeur Kars Veling (links) en de voorzitter van de Eerste Kamer Fred de Graaf. (Foto: Jan Dirk Gerritsen)

ren onder de titel 'Wat zou de democratische rechtsstaat zijn zonder...?', en dan bijvoorbeeld de vrije pers. Je kunt van alles verzinnen. Heel veel zaken horen daarbij.'

Is ProDemos nodig in de Nederlandse samenleving?

'De Nederlandse democratie zal niet in elkaar storten als ProDemos er niet is, maar ik denk wel dat het belangrijk is dat we er zijn. Wij helpen verbindingen maken tussen de binnenste ring (politiek, openbaar bestuur, rechterlijke macht) en de buitenste ring (de samenleving). Politieke partijen doen dat natuurlijk zelf ook. Wij helpen ze daarbij. Zo leeft bij politieke partijen het plan om de Dag van de Democratie (15 september) te gebruiken om zich overal in het land te presenteren. Wij kijken waar we iets kunnen toevoegen. We hebben contact met Lokaal Rotterdam, waar alle politieke partijen in het bestuur zitten. Kunnen we daar iets betekenen? We onderzoeken de mogelijkheden voor samenwerking met Felix Meritis [Europees centrum voor kunst, cultuur en wetenschap,

red.] in Amsterdam. We zijn geen doel, we zijn een middel.'

Wordt het niet te omvangrijk allemaal, met als risico dat het onderwijs ondergesneeuwd raakt?

'ProDemos wordt niet een heel grote organisatie. We richten ons op thema's die binnen onze missie passen. We hoeven niet alles zelf te doen. We ondersteunen anderen. Contacten met het onderwijs blijven dus heel

mos landelijk zit in Den Haag omdat dat nou eenmaal praktisch is, maar ik wil nogmaals het belang van onze lokale activiteiten benadrukken. ProDemos is niet zozeer een instelling als wel een manier van werken, een merk.'

Ik ben zelf ook met klassen naar Den Haag geweest. Wat ik onderbelicht vind is de manier waarop de politiek in de dagelijkse praktijk werkt, de

'We hoeven niet alles zelf te doen.

We ondersteunen anderen.'

belangrijk, omdat het onderwijs heel belangrijk is bij de voorlichting en de activering van jongeren – dat zijn tenslotte de volwassenen van de toekomst.'

Bestaat het gevaar dat met de verhuizing naar Den Haag ProDemos zelf onder de Haagse kaasstolp verdwijnt? Met andere woorden: dat het deel gaat uitmaken van de binnenste cirkel die je noemde?

'Dat moeten we niet hebben. ProDe-

wandelgangen zeg maar. Daarover bestaat een negatief beeld bij veel mensen, terwijl ik denk dat het dat niet per se hoeft te zijn. Goede contacten zijn belangrijk als je iets voor elkaar wilt krijgen. Dat is ook zo in het normale leven van mensen.

'Dat is een punt om vast te pakken: het thema negatieve beeldvorming. Politici die elkaar de hele tijd de bal toespelen. Hoe pak je dat aan? Goede ideeën zijn welkom. Het is lastig, maar wel belangrijk.'

Is ProDemos een typisch Nederlands product?

'In andere landen, zoals Duitsland en Oostenrijk, doen ze ook veel aan voorlichting. Daar zijn ook bezoekersprogramma's, alleen lopen die volgens mij altijd via een parlement of een

Onder grote belangstelling opende minister van Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Piet Hein Donner op 15 september om half vier 's middags officieel ProDemos. De naam *ProDemos - Huis voor democratie en rechtsstaat* werd op spectaculaire wijze onthuld. Vanaf de overkant van de Hofweg keek het publiek toe hoe vier enorme banieren van het balkon van het ProDemosgebouw omlaag suisdan. Na een druk op de knop door minister Donner ontrolde zich het banier met *ProDemos*. Bij de opening vertegenwoordigden Senaatsvoorzitter Fred de Graaf en Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet de democratie. De rechtsstaat werd gerepresenteerd door lid van de Raad van State Rein-Jan Hoekstra, de president van de Hoge Raad Geert Corstens en de voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak Erik van den Emster. Namens de gemeente Den Haag was wethouder Ingrid van Engelshoven aanwezig.

Suzanne van de Ven

ministerie. Dat is dus anders dan hier. Wij zijn een onafhankelijke stichting. Dat betekent overigens niet dat we met niemand iets te maken hebben, maar het geeft wel vrijheid. Bovendien is het heel belangrijk voor het leggen van verbindingen dat je zelf niet bij de binnenste ring hoort.'

Kun je je een ProDemos op Europees niveau voorstellen?

'Ja, dat zou wenselijk zijn, al blijft het ingewikkeld om Europa echt goed in onze programma's te krijgen. Het is ook veruit ons minst gekozen programma door scholen. Op locatie in Brussel en Straatsburg lijkt me echter heel goed. Voormalig Europarlementariër Kathalijne Buitenweg zit in onze Raad van Toezicht en zij stimuleert dat ook.'

Ben je optimistisch over het Nederlands burgerschap, kijkend naar de toekomst?

'Onze democratie en rechtsstaat zitten robuust in elkaar. Die storten niet zomaar in. Toch moeten democratie en rechtsstaat wel worden onderhouden, anders treedt verschraling op. Als grote groepen niet gaan stemmen

– en dat met grote sociale tegenstellingen samengaat – dan gebeuren er ongelukken. Kijk naar Engeland. Politieke partijen en andere spelers in de binnencirkel, maar ook het onderwijs hebben daar een belangrijke verantwoordelijkheid. ProDemos helpt ze daarbij.'

Wil je tot slot nog iets kwijt aan de lezers van Maatschappij & Politiek?

'Ja. Binnen de huidige no-nonsense-mentaliteit in het onderwijs, waarbij de nadruk ligt op taal en rekenen, dreigen we soms het belang van de zogenoemde *zachte vorming* uit het oog te verliezen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan een vak als Maatschappijleer. Toen ik nog in het onderwijs werkzaam was zei ik altijd dat een school er voor drie dingen is. Natuurlijk voor talentontwikkeling van leerlingen, maar ook voor het vergroten van de wereld van leerlingen, en voor – en dat is heel belangrijk – het in contact brengen van de eigen wereld van leerlingen met de buitenwereld.'

En dat is wat ProDemos ook doet, zou je kunnen zeggen.

'Ja, dat is eigenlijk wat we doen.' ◀

Foto: Lizzy Kalisvaart

Het hart van de democratie

Lieke Meijs

Het democratedebat bij de opening van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat, ging over de verbinding van democratie en rechtsstaat. Dat het helaas geen echt debat werd was een gevolg van een herkenbare beginnersfout: er werden twee stellingen geponeerd waarmee iedereen het eens is. Die enkeling die deze niet onderschrijft liet het wel uit zijn hoofd dat te zeggen ten overstaan van een panel van deskundigen uit de frontlinie van de rechtsstaat. Toch werden over het functioneren van de rechtsstaat in de praktijk wel degelijk interessante dingen gezegd.

De president van de Hoge Raad Geert Cortens vindt het voor de hand liggen dat de rechtsstaat dienstbaar aan de samenleving moet zijn. Ingewikkelder wordt het hoe instituties binnen de rechtsstaat hiervoor kunnen zorgen. Allereerst door de rechtseenheid in het land te garanderen. Er mag geen

verschil zijn in een uitspraak in één en dezelfde zaak door een rechter in Zwolle of zijn collega in Den Haag. Verder moeten de rechtsinstituties leiding geven aan de rechtsontwikkeling (als voorbeeld wordt het nieuwe strafbare feit van bedreiging via Twitter genoemd). Zij moeten zorgen voor de rechtsbe-

scherming, zorgen dat de rechters goed zijn geïnformeerd (het verschil tussen *gangster rap* en *battle rap* kennen!) en vooral snel en goed met de samenleving communiceren. Dat betreft bijna een heel communicatieplan: uitbrengen van persberichten met zinnen die niet meer dan honderd woorden mogen

V.l.n.r. Erik van den Emster, Geert Cortens, Wim Voermans (voorzitter debat), Rein-Jan Hoekstra en Ingrid Engelshoven (Foto: Lizzy Kalisvaart)

bevatten, zoals over het besluit dat de identiteitskaart gratis moet zijn, het laten interviewen van een raadsheer of het naar buiten brengen van videobeelden (bijvoorbeeld van de reconstructie van de Schipholbrand). Dit alles om een zo open mogelijke verbinding met de samenleving te onderhouden. Als risico hiervan ziet Corstens de neiging om de meerderheid te willen behagen. Hij doet daarover de uitspraak dat rechters 'wel moeten luisteren, maar niet moeten buigen'.

Kritiek

Erik van den Emster, voorzitter van de Raad voor de Rechtspraak, gaat in op het verwijt dat de rechtspraak in een ivoren toren zit. Op een journalist die hem daarnaar vraagt reageert hij stekelig: 'Ik heb meer boeven gezien en gesproken dan u'. Het spreekt voor zich dat de rechter zich goed moet informeren. De samenleving is het niet altijd eens met de uitspraak van rechters, maar 80 procent van de burgers heeft een positief beeld van de rechters. Zijn toevoeging 'geloof het of niet' bij het noemen van dat percentage, doet overigens vermoeden dat velen daaraan twijfelen. De kritiek van burgers op de rechtspraak betreft vooral de lange duur van rechtszaken, het lage percentage opgeloste overvallen (20 procent van de overvallen wordt opgelost, bij 17 procent van alle overvallen komt het tot een veroordeling) en de te kleine bijdrage van de rechtspraak aan de veiligheid van de burgers. De gewone burgers kunnen minder vaak de weg naar de rechter vinden, zeker als die gang duur(der) wordt.

Transparantie essentieel

De Haagse wethouder van Onderwijs Ingrid van Engelshoven stelt dat de transparantie van de rechtspraak essentieel is voor de legitimiteit. Arresten moeten begrijpelijk en toegankelijk zijn. Mensen moeten zich herkennen in de kwesties waarmee rechters zich bezighouden, maar die laatsten hoeven zich niet alleen te laten leiden door wat mensen in de straat bezighoudt. Lid van de Raad van State Rein-Jan Hoekstra wijst op het feit dat de democratie nooit is voltooid. Een samenleving moet aan de versterking van de democratie blijven werken. Als een wet niet werkt,

Minister van Vrede

Jan Terlouw werd extra tijdens het democratedebat in de schijnwerpers gezet omdat hij net door Pax Christi was aangesteld als minister van Vrede met de speciale functie om op elke nieuwe wet de vredestoets toe te passen. Draagt de nieuwe wet wel bij tot het realiseren van de wereldvrede? Terlouw nam de gelegenheid te baat om te wijzen op het belang van het kennen van de wetten, juist omdat wetten de verbinding tussen rechtsstaat en democratie vormen. Iedereen moet doordrongen zijn van de democratische wetgeving. Er zou nog bij meer vakken dan alleen bij Maatschappijleer aandacht aan moeten worden geschonken.

bijvoorbeeld omdat hij niet is te handhaven, moet hij door een andere worden vervangen, ook al wordt de burger moe van de voortdurende veranderingen. Voorwaarde is dat de burger weet wat het probleem is en welke oplossing nodig is. Een dergelijk besef verandert ook. Denk bijvoorbeeld aan het rijden onder invloed: burgers corrigeren elkaar

Een overvaller ziet niet af van een overval nadat hij heeft vernomen dat daar een minimumstraf voor staat.

hier inmiddels op, de samenleving beseft sterker dan voorheen dat rijden onder invloed volstrekt onacceptabel is.

Democratie nodig met goede rechters?

Als de tweede stelling 'Een democratie die nonchalant met de waarden van de rechtsstaat omgaat, wordt bedreigend voor minderheden', heel radicaal wordt geïnterpreteerd, zou kunnen worden geconcludeerd dat democratie niet nodig is als er maar goed recht en goede rechters zijn. Die conclusie is echter onjuist, meent

men, zeker als het om bescherming van minderheden gaat. Democratie is geen theorie maar het resultaat van een debat over opvattingen – zoals over de interpretatie van Artikel 1 van de Grondwet – en van politieke besluiten die nodig zijn om de rechtsstaat overeind te houden. Democratie kan ook totalitair zijn. Is de rechtsstaat de essentie van de democratie dan vormen de mensenrechten een belangrijk element, juist om minderheden te beschermen. Wat is de rol en functie van rechters ten opzichte van democratie? Rechters handelen volgens de wet en bekritisieren die niet. Dat neemt echter niet weg dat de rechtelijke macht op basis van zijn kennis kan adviseren. Bijvoorbeeld bij de discussie over de invoering van minimumstraffen als preventiemiddel tegen misdaad. Als zodanig heeft die invoering geen zin: een potentiële overvaller ziet nu eenmaal niet af van een overval nadat hij heeft vernomen dat daar een minimumstraf voor staat. Besluit de politiek evenwel de minimumstraf toch in te voeren dan kunnen rechters niet anders dan zich daar bij neerleggen. Aan het eind van het debat kan nog de verzuchting van een van de panelleden worden opgetekend: 'De rechtsstaat is net zoets als voetbal of Griekenland: iedereen heeft er een mening over'. ◀

Roel von Meijefeldt en Andreas Kinneging
over democratie in de Arabische wereld

Democratie met horten en stoten

Bas Banning

Tijdens de Nacht van de Dictatuur kruisten directeur van het Nederlands Instituut voor Meerpartijen Democratie Roel von Meijefeldt en rechtsfilosoof Andreas Kinneging de degen over de vraag: 'Is een verlichte dictatuur beter dan een fragiele democratie?'. De Arabische lente bleef daarbij niet onbesproken.

Hoe kunnen de Egyptenaren en Libiërs het beste worden gesteund? Door een snelle gang naar democratie te bewerkstelligen of is voorzichtigheid geboden? De Arabische lente was alom aanwezig in de Nacht van de Dictatuur: van sprekers die verslag deden van de laatste ontwikkelingen in Egypte en Syrië, tot debatten waar werd ingegaan op toekomstscenario's van de Arabische wereld. Ook het debat tussen Roel von Meijefeldt en de rechts-conservatieve Andreas Kinneging werd al snel een discussie over hoe met de Arabische lente om te gaan.

Arabische Lente begint in Tunesië
(Foto: Wikimedia)

Tirannie van de meerderheid

Von Meijefeldt startte met de stelling dat de betreffende landen per definitie klaar zijn voor democratie. Dat betekent dat het Westen landen zoals Libië en Egypte actief moet ondersteunen om snel een democratie te worden. Dat zou het Westen volgens hem veel beter kunnen dan dat nu het geval is. Kinneging bleek juist een voorstander van voorzichtigheid. Hij waarschuwde voor het simplificeren van de wereld. Er zijn vele politieke systemen naast democratie en dictatuur, zoals monarchie of aristocratie. Kinneging is zelf voorstander van een aristocratische democratie, waarbij politici sterk leiding geven; soms zelfs tegen de wil van de bevolking in, of zoals hij het omschreef: 'Laat me mijn gang gaan en stem me anders weg bij de volgende verkiezingen'. Kinneging vertelde met betrekking tot Egypte en Libië bang te zijn voor een situatie zoals in Algerije, waar de fundamentalistische FIS als grootste partij de sharia wilde invoeren. Er dreigt volgens hem een *tirannie van de meerderheid*. Daarom is hij van mening dat sommige vormen van democratie niet moeten worden ondersteund. Hij kijkt dan ook met veel bezorgdheid naar de Arabische ontwikkelingen: 'Wij weten dat er in al die landen een grote minderheid is die de sharia wil invoeren. Laat men hier democratie op

los dan zal de grootste groep beslissingen nemen die ten koste gaan van de kleine groep. Men denkt dan niet aan het algemeen belang. In een dergelijk land moet democratie worden ingevoerd'.

Kasplantje

Von Meijefeldt is het met Kinneging eens dat er een stabiele rechtsstaat dient te zijn die de belangen van minderheden beschermt. De opbouw van democratische instituties heeft dan ook prioriteit. Von Meijefeldt deelt echter niet de angst van Kinneging voor een volgende meerderheid die de minderheid onderdrukt. De omarming van sociale media door de jongere generatie heeft volgens Von Meijefeldt voor een grote culturele omslag gezorgd. Volgens Von Meijefeldt is het niet de gang naar democratie in de Arabische landen die ons zorgen moet baren, maar hoe we met onze eigen jonge en kwetsbare democratie omgaan: 'Onze democratie is een kasplantje'. We zijn er volgens hem niet zuinig genoeg op.

Volgens Kinneging is in de Arabische landen economische ontwikkeling vaak veel belangrijker dan democratie. Het Westen moet zich afvragen of zijn voorbeeldfunctie in de Arabische wereld te danken is aan zijn democratie of aan zijn grote rijkdom. 'Stelt u zich voor dat de Chinezen over twintig jaar rijker zijn dan wij. Kijken deze landen dan niet naar China in plaats van naar ons?', vraagt Kinneging zich af.

Dat is Von Meijefeldt niet met hem eens. De Arabische jongeren zijn kritisch en ze willen echt democratische veranderingen. Hierin heeft hij veel vertrouwen. Natuurlijk is de gang naar democratie er een met horten en stoten. Dat proces is ingewikkeld en instabiel, maar dat mag geen reden zijn om deze landen daar niet bij te ondersteunen. ◀

Andreas Kinneging is hoogleraar rechtsfilosofie aan de Universiteit Leiden. Ook is hij een vooraanstaand conservatief denker en oprichter van de conservatieve denktank Edmund Burke Stichting.

Roel von Meijefeldt is voorzitter van de Raad van Bestuur van het *European Partnership for Democracy*. Hij was hiervoor algemeen directeur van het Nederlands Instituut voor Meerpartijen Democratie.

Polder idealen

Gerdi Verbeet

Kan politiek worden gevoerd vanuit idealen? Dat was de grote vraag tijdens een debat met voorzitters van politieke jongerenorganisaties ter gelegenheid van de Internationale Dag van de Democratie en de opening van ProDemos op 15 september. Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet leidde het debat waarin bijna alle politieke jongerenorganisaties waren vertegenwoordigd.

De geschiedenis leert dat veel politieke partijen vanuit idealen en maatschappelijke (emancipatie) bewegingen zijn opgericht. Vaak gebeurde dat door een paar voormannen om zaken voor hun eigen achterban via het parlement te realiseren: bijvoorbeeld de vrijheid van onderwijs, afschaffing van kinderarbeid of algemeen kiesrecht.

Kamervoorzitters Fred de Graaf en Gerdi Verbeet bij de opening van ProDemos (Foto: Lizzy Kalisvaart)

Waan van de dag

Tijdens het jongeren debat (het verslag vindt u op de volgende pagina) werden politieke idealen afgezet tegen de waan van de dag. Eén van de deelnemers stelde voor om Kamerleden terug te fluiten als zij teveel in de waan van de dag megingen en onbelangrijke vragen in de Kamer willen stellen. Los van de vraag wie bepaalt wat een belangrijke vraag is en wat niet, is hier in mijn ogen geen sprake van een tegenstelling. Kamerleden werken immers nog altijd vanuit hun idealen en stellen op basis daarvan onderwerpen aan de orde. Of

een politicus nu aan de VVD of aan de SP is verbonden, ze lezen dezelfde kranten maar maken daaruit heel andere keuzen, voor bijvoorbeeld mondelinge vragen. Daarmee laten Kamerleden hun kiezers zien dat ze de zorgen van hun achterban kennen en willen agenderen.

Idealen gerealiseerd

'Zijn de politieke idealen van de gevestigde partijen gerealiseerd en moeten partijen als VVD, PvdA en CDA zich herbezinnen op hun idealen?', vroeg de vice-voorzitter van het CDJA Ruben Bakker zich af. Hij keek met enige jaloezie naar partijen die zich op één nieuw onderwerp concentreren en daarmee hun achterban veel beter weten te mobiliseren. Politiek gaat immers leven op het moment dat het mensen aanspreekt. Al met al was het een levendig debat en voor mij was het een feest om dat voor te mogen zitten. Ik vind het heel belangrijk dat jongeren aan den lijve ervaren hoe een debat verloopt, welke standpunten andere deelnemers hebben en hoe je in een debat tot compromissen komt. Polderen dus.

Polderen

Het poldermodel is immers typerend voor de Nederlandse politiek: een systeem van compromissen sluiten. De ene partij wil dit, de andere dat. Uiteindelijk vindt de Kamer altijd een compromis. De meeste stemmen tellen, maar in het uiteindelijke besluit wordt rekening gehouden met de belangen van de minderheid. Daarmee doen we recht aan Artikel 50 van de Grondwet dat luidt: 'De Staten-Generaal vertegenwoordigen het gehele Nederlandse volk'. Ik ben er trots op dat de Tweede Kamer hierover ook een lespakket voor mbo-leerlingen heeft ontwikkeld.¹ Tijdens deze lessen leren de jongeren argumenten en medestanders te zoeken en zo komen ze achter de werking van de Nederlandse politiek. ◀

Noot

1. Het lespakket Polderen voor beginners is te bestellen via www.jongerenkamer.nl.

Gerdi A. Verbeet is voorzitter van de Tweede Kamer.

‘Voorzitter, daar ben ik het geheel mee eens’

Bas Banning

Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet, blauwe stoelen en echte interruptiemicrofoons: de acht vertegenwoordigers van politieke jongerenorganisaties mochten zich in de Tweede Kamer wanen. Tijdens de Dag van de Democratie debatteerden ze in de nagebouwde Tweede Kamer van het ProDemos-huis (foto).

‘Drie zaken zijn belangrijk voor een goed debat: een klok om praatgrage politici aan de tijd te houden, een reglement van orde om lelijke woorden te voorkomen en een goed humeur’, Gerdi Verbeet zorgde ervoor dat, net als zij dat in de echte Tweede Kamer doet, het reglement strikt werd gehandhaafd. Ze riep de eerste twee sprekers al direct tot de orde: ‘We gaan ons wel aan de regels zoals in de Tweede Kamer houden. Dat betekent dat we elkaar met u aanspreken en dat u via de voorzitter spreekt’. De jonge politici knikten gedwee en leken wat geïntimideerd door de setting en de strenge voorzitter. Het debat kwam hierdoor wat voorzichtig op gang, maar als snel stond men te dringen voor de interruptiemicrofoon. ‘Voorzitter, daar ben ik het geheel mee eens’, klonk het bij de interruptiemicrofoon. Verbeet reageerde geamuseerd: ‘Dat is ongebruikelijk!’.

Onderbuik en stembanden

De drie stellingen waarover de jongeren in debat gingen hadden betrekking op de kloof tussen de burger en de politiek, het gebrek aan ideologische bevologenheid van de partijen en de druk van het populisme en de aankomende verkiezingen op het politieke debat. Volgens Maarten Koning (Jonge Democraten) gaat politiek om ‘het verkopen van je visie’. Veel politieke partijen tonen van-

daag de dag echter te weinig visie. ‘Politici hebben hun onderbuik een-op-een op de stembanden aangesloten’, ging Jacques Rozendaal (SGP-jongeren) nog verder. De inhoud is volgens hem vaak ondergeschikt aan hypes. ‘Met populisme is niets mis’, vond Martijn Jonk (JOVD), ‘als het betekent dat een politicus zo eenvoudig mogelijk spreekt’. Rick Jonker (Jonge Socialisten) vond het een goede zaak dat de afstand tussen politiek en burger de afgelopen paar jaar door nieuwe media was afgenomen. Robert Heij (Perspectief) zag daarentegen juist voordelen in het bewaren van

enige afstand tussen burger en politiek. Kamerleden kunnen volgens hem alleen dan in alle rust hun werk doen. ‘Moet het Tweede Kamerlidmaatschap dan geen parttimefunctie zijn?’, vroeg Ruben Bakker (CDJA) zich af. De actualiteit kwam maar een paar keer ter sprake. Zo werd het Dwars-secretaris Jaco van der Veen door een felle Lieke Smits (ROOD) lastig gemaakt over het Kunduz-standpunt van GroenLinks. Toen bleek weer eens dat de jongerenorganisaties van partijen niet altijd dezelfde standpunten als hun Tweede Kamerfracties huldigen. ◀

Foto: Jan Dirk Gerritsen

Media als waakhond of schoothond van de politiek?

Lieke Meijs

Aan een pittig lunchdebat had Lieke Meijs wel behoefte ter afwisseling van de hoerastemming die uiteraard bij de opening van het Huis voor democratie en rechtsstaat hoort. Opereren de journalisten nog wel als publieke waakhond of lopen ze braaf aan de lijn van de voorlichters, zoals Joris Luyendijk beweert? Over die vraag boog een panel van journalisten zich onder leiding van *Vrij Nederland*-commentator en voorzitter Perscentrum Nieuwspoor Max van Weezel. Een volle zaal aanhoorde de dilemma's van de moderne journalistiek.

Het principe van hoor- en wederhoor (een principe waar de journalistiek aan moet gehoorzamen om vertekening van de werkelijkheid door de media te voorkomen, zo leert iedere leerling Maatschappijleer) is aan slijtage onderhevig, zo melden verontruste panelleden aan de zaal. Dat is kwalijk, maar soms kan het niet anders, zo voeren anderen ter verdediging van de journalisten aan. Natuurlijk zochten journalisten contact met Mariko Peters en Robert Kluijver.¹ Ze namen

echter niet op of waren niet thuis en dan komt er van het wederhoor niets terecht en is men voer voor de leeuwen die de media dan zijn. Als *RTL Boulevard* de kwestie Mariko Peters naar buiten brengt, dan kunnen en willen de andere media niet achterblijven. Het publiceren van gestolen e-mails waaruit de omstrede relatie van Peters blijkt is toegestaan, zo vindt het merendeel van de aanwezige media. De e-mails zijn namelijk vanaf een werkaccount verstuurd. De keuze om

niet te publiceren werd alleen door *Vrij Nederland* gemaakt. Dat beschikte al vier jaar over dit dossier maar besloot dat niet naar buiten te brengen omdat het maatschappelijk belang niet zwaar genoeg woog. Wat ongemakkelijk worden de journalisten in het panel er

Zaak-Peters: lelijke uitgljider

De Pers, 25 augustus 2011

Ben Bot: Mariko Peters zat fout met subsidieaanvraag

NRC Handelsblad, 10 augustus 2011

Liefde eerder melden? We blijven wel mensen.

Trouw, 7 september 2011

wel onder nu deze kwestie nog eens breed wordt uitgemeten. Schoorvoetend geeft men toe dat het komkommertijd was, de politiek op reces was en Peters een glamouruitstraling heeft en GroenLinks zelf er toch ook altijd een hoge morele standaard op na houdt. 'Ik was blij dat ik die keuze in dit ethisch dilemma niet hoefde te maken omdat ik op vakantie was', verzuchtte NOS-journalist Joost Vullings.

Eenheidsworst

Voor deze trend worden twee verklaringen aangedragen. Door de ontzuijing is het eigen karakter van de krant verdwenen (met uitzondering van *De Telegraaf*) en schrijft iedereen elkaar na. Daarnaast bestaat het nieuws steeds meer uit persoonlijke verhalen. NRC-ombudsman Sjoerd de Jong, die toezicht houdt op de ethische kwaliteit van

Journalistenpanel in Nieuwspoort
(Foto: Jan Dirk Gerritsen)

Peters verzweeg ook voor GroenLinks haar verhouding

de Volkskrant, 1 september 2011

deze krant, meldt dat ook *NRC Handelsblad* zich in één van deze persoonlijke verhalen had verslikt, door over een misbruikkwestie te publiceren zonder dat de wederpartij was gehoord. Dat leidde tot een rectificatie. Het is jammer dat kranten niet worden verplicht tot de aanstelling van een ombudsman. Die bewaakt immers de waakhondkwaliteit. Meer onderzoeksjournalistiek zou volgens onderzoeksjournaliste Anneke Verbraeken echter ook 'de kleffe bende' kunnen doorbreken.

Steeds meer blijkt echter het geen-tijd-en-geen-geld oorzaak en reden te zijn

om niet zelf op onderzoek uit te gaan en zorgvuldig wederhoor toe te passen. Als men niet oppast wordt die waakhond een schoothondje. ◀

Noot

1. Mariko Peters is het GroenLinks-Kamerlid dat in opspraak geraakte omdat ze een relatie startte met Robert Kluijver, terwijl ze in haar rol als ambassademedewerkster over een subsidieverzoek van hem moest beslissen. Een geval van mogelijke belangenverstrengeling. Na onderzoek vond het Ministerie van Buitenlandse Zaken dat hier geen sprake van was.

Van de hoofdredacteur

Marcia Nieuwenhuis (*De Pers*) bracht in de discussie over de publicatie van privé-e-mails van GroenLinks-Kamerlid Mariko Peters naar voren dat in het feit dat nu juist GroenLinks de morele lat voor haar fractieleden erg hoog legt, een rechtvaardigingsargument voor openbaarmaking schuil gaat. De logica van die redenering is aanvechtbaar. Daar volgt namelijk ook uit dat, indien Peters lid zou zijn geweest van een fractie die het moreel minder nauw neemt dan GroenLinks, openbaarmaking van haar privé-e-mails *niet* gerechtvaardigd was.

Bij de afweging wel of niet voor openbaarmaking van privé-e-mails (of soortgelijke bronnen) te kiezen, draait het – nog los van de kwestie hoe ze zijn verkregen – om de vraag of het kwaad van privacyaantasting is gerechtvaardigd om een ander kwaad aan de publieke kaak te stellen? Die vraag roept in de journalistieke praktijk direct een andere op: is de voor de onthulling van dat kwaad noodzakelijke informatie niet ook langs een andere weg te verkrijgen, een weg die de privacy van betrokkenen niet aantast?

De redenering van Nieuwenhuis lijkt op het eerste gezicht ingegeven door, naast het onverkwikkelijke van de handelwijze van Peters, bloot te leggen dat zelfopgelegde, hoge morele eisen van politieke partijen aan hun Kamerleden – in casu die van GroenLinks – voornamelijk hun hypocrisieniveau verhogen.

Nu is het blootleggen van hypocrisie een goede journalistieke zaak, maar ik ben bang dat het bewust negeren van een algemeen aanvaard ethisch beginsel om iemand publiekelijk van hypocrisie te kunnen beschuldigen, net zo hypocriet is.

Hans van der Heijde

Dictatoriale nacht in Den Haag

Willy van Wely

'Mag ik van deze meneer een speekselkweek?', 'Klopt het dat ik jullie net met zijn drieën buiten zag praten?'. Bezoekers van de Nacht van de Dictatuur ondergaan beduusd de strenge veiligheidscontrole bij de ingang van ProDemos. Als ze grondig zijn ondervraagd, hun tassen zijn doorzocht en hun DNA is goedgekeurd opent zich de deur naar een avond vol debatten, lezingen en persoonlijke verhalen van mensen over het leven in een dictatuur.

Ghalia Elsrakbi vertelt hoe in Syrië de opstand begon nadat een stel kinderen voor de grap een revolutieus op het schoolbord schreven. Jan Pronk, Gerard Steeghs en Coen Stork vertellen over hun diplomatieke ervaringen met de dictators van respectievelijk Soedan, Libië en Roemenië. Maarten van Rossem spreekt tot twee keer toe voor een volle zaal over Hitler en Stalin en ook het college *De psyche achter de dictator* met Mark van Vugt wordt druk bezocht.

AuroraPeters Aurora Peters
Hoera! Maarten van Rossem doet gewoon nog een rondje! [#nachtvandedictatuur](#)

Ook de sprekers wordt de terreur van de Veiligheidsdienst niet bespaard. Onverstoord lopen ze door een lezing en hier en daar wordt een opstandig element hardhandig verwijderd (foto).

IDDinNL Dagvandedemocratie
Nieuwe regels voor Zimbabwaanse verkiezingen, worden we de zaal uitgehaald voor ondervraging door kleerkasten! [#nachtvandedictatuur](#)

Foto: Vanya Pieters

Leuker dan Maatschappijleer

Bij een gesprek met Farid Haerinejad over de vermeende *Twitter-revolutie* in Iran zit een docente Maatschappijleer van het Stedelijk Gymnasium in Leiden. Ze heeft een select clubje leerlingen uitgenodigd om haar naar de Nacht van de Dictatuur te vergezellen. De leerlingen zijn enthousiast over de avond: de Iraakse muziek valt in de smaak, de Nederlandse ambassadeur in

Libië Gerard Steeghs is opvallend eerlijk voor een diplomaat en ze zijn onder de indruk van de Nederlandse journaliste die er niet meer van opkeek dat haar telefoon in Marokko werd afgeluisterd. Op de vraag of een dergelijke avond leuker is dan een les Maatschappijleer antwoorden ze fluisterend 'Ja, onze docent mag het niet horen', waarna ze de docent toewerpen dat de lat voor een maatschappijleerles nu wel erg hoog ligt: 'Nu moet u elke les minstens een ambassadeur uitnodigen'.

Code voor biertje

De scholieren zijn niet de enigen die zich bewust zijn van de censuur. Wanneer ik op een groepje jongeren afloop en ze vraag voor wie ze komen, kijken ze me wantrouwig aan. 'Waarom wilt u dat weten? Mogen we hier soms niet zitten?'. De strenge behandeling van de Veiligheidsdienst heeft duidelijk zijn sporen achtergelaten en hun macht reikt verder. Ook aan de bar is het alleen met een codewoord mogelijk alcoholhoudende dranken te verkrijgen. De ongelukkige die dit geheim nog niet in het ondergrondse circuit heeft weten op te pikken druipt teleurgesteld af met een cola. Hulp is echter nabij. Op Twitter circuleert het codewoord binnen de kortste keren:

[@vrisofisser](#): Gebruik aan de bar het codewoord 'democratie' en je krijgt stiekem bier mee. Master! [#nachtvandedictatuur](#)

Wanneer de lezingen voorbij zijn eindigt de Nacht van de Dictatuur met het bekendmaking van de winnende filmpjes in een wedstrijd van Hivos waarbij drie dictators (Kadhafi, Kim Jong Il en Ahmadinejad) naar eigen inzicht mogen worden ondertiteld.

Voor degenen die de clandestiene uitnodigingen voor de afterparty hebben bemachtigd is er nog een feestje en daarna keert iedereen huiswaarts in de donkere nacht. Een enkeling kijkt nog even over zijn schouder of hij niet wordt gevolgd... ◀

Willy van Wely is medewerker Internet en Publiciteit bij ProDemos.

Nacht van dictatuur in
huis voor democratie

Leven en werken in een dictatuur

Walter Jansen

In de Parlementszaal op de derde verdieping van het Huis voor de democratie ontving directeur Kars Veling tijdens de Nacht van de Dictatuur vijf gasten die aan den lijve hebben ondervonden hoe het is om met dictators om te gaan of in een dictatuur te leven. Walter Jansen laat u kennismaken met deze dictatuurgangers.

Jan Pronk

De eerste gast is oud-minister Jan Pronk. Hij schetst de dilemma's van onderhandelingen met een dictatoriaal bewind als het Westen wil ingrijpen bij geweldsconflicten. Het allerbelangrijkste is dat bij het handelen het belang van de (mogelijke) geweldsslachtoffers altijd voorop moet staan. Dat kan betekenen dat men vuile handen moet maken. Pronk noemt dat *'shaking hands with the devil'*. Zo was hij als minister van Ontwikkelingssamenwerking in 1992 in Mozambique om Renamo-rebellenleider Afonso Dhlakama te ontmoeten om tot een vredesakkoord te komen. Dhlakama liet kinderen kidnappen om ze als soldaten (ook tegen hun leeftijdgenoten) in te zetten. De westerse strategie was desalniettemin om met Renamo samen te werken en deze beweging trachten tot een politieke partij om te vormen. Pronk herinnert zich hoe moeilijk hij het de nacht voor zijn ontmoeting met de gevreesde leider had: 'Morgen zie je Dhlakama, je moet de hand van de duivel schudden'. Gelukkig pakte de strategie goed uit, want Dhlakama zit nu al jaren voor

de aanwezigen op intimiderende wijze. Het levert bij sommige toeschouwers ongemakkelijke en verbouwereerde blikken op. Het blijken acteurs te zijn die zijn ingehuurd om de bezoekers van de Nacht van de Dictatuur aan den lijve te laten voelen wat intimidatie en dreiging onder een dictatuur kunnen betekenen.

Jan Terlouw

De levendigste herinneringen van de bijna 80-jarige Jan Terlouw zijn die aan het laatste jaar van de Tweede Wereldoorlog. Waardoor zijn die beelden in het geheugen van de auteur van *Oorlogswinter* gegrift? Ongetwijfeld door het oorlogsgeweld van bijvoorbeeld de bombardementen. Het ergste was echter de willekeur van de bezetters, waaraan Terlouw een levenslange angst voor platte petten heeft overgehouden. Zijn vader werd tweemaal opgepakt om langs de IJssel mangaten te graven. Omdat zijn vader dominee was, was er altijd de dreiging dat hij als notabele zou worden doodgeschoten als represaille voor verzetsacties. Terlouw vertelt over de dilemma's die de bezet-

Veiligheidscontrole bij de ingang van ProDemos (Foto: Vanya Pieters)

Renamo in het parlement. Pronk maakt duidelijk dat een strategie die eist dat men ook vuile handen moet maken, ook eist dat men vooraf een heldere koers uitzet en dat men achteraf publiekelijk verantwoording aflegt; na de stille diplomatie dus geen zwijgende, maar sprekende diplomatie. Op het moment dat Pronk spreekt, komt een flinke groep veiligheidsambten de zaal binnen. Zij monstere-

ting met zich meebracht, zelfs voor een achtjarig jongetje. In het begin van de oorlog zag hij de *Wehrmacht* zijn woonplaats Wezep binnentrekken. Dit vond hij zeer indrukwekkend. Hij keek toe hoe een *Wehrmacht*-soldaat zijn motorfiets repareerde bij een boer, waarna hij werd gevraagd de waterpomp te bedienen zodat de Duitser zijn handen kon wassen. Toen hij thuiskwam was zijn vader al op de hoogte en voegde

hem spottend toe: 'Zo, moest jij pompen voor de vijand?'. De opmerking was vast goedmoedig bedoelde spot van zijn zachtmoedige vader, maar de jonge Terlouw voelde zich een landverrader en is het nooit vergeten.

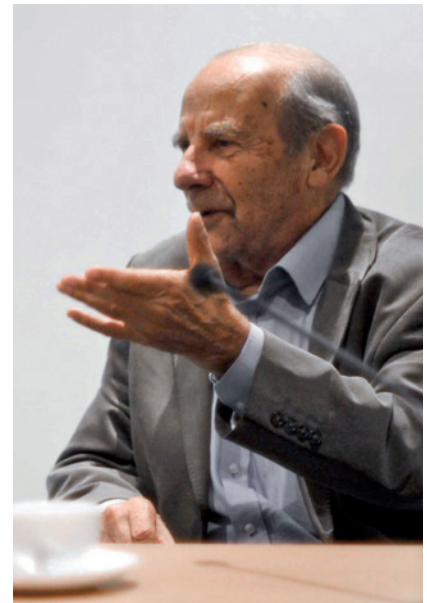
De beginzin van het succesvolle en verfilmde *Oorlogswinter* zet direct de toon: 'Wat was het toch allemachtig donker'. De gedoofde straatlantaarns en verduisterde ramen staan voor Terlouw symbool voor de bezetting. Pas bij de aangekondigde bevrijding, toen hij zijn vormelijke vader uitgelaten over het tuinpad zag komen aanhuppelen, besefte hij ten volle hoe volwassenen onder de nazionderdrukking hadden geleden. Zichtbaar geëmotioneerd vertelt Terlouw dat de eerste jaren na de bevrijding de moeilijkste van zijn leven waren: hij moest weer leren kind te worden en zonder angst te leven. Dat kostte hem grote moeite.

Gerard Steeghs

Ambassadeur Gerard Steeghs kan te gast zijn omdat de ambassade in Libië vanwege de gevechten tussen de troepen van kolonel Gadhafi en de opstan-

delingen is gesloten. Omdat hij minder dan een half jaar in Tripoli was, zijn zijn ervaringen met de dictator beperkt. Hij hoefde zijn geloofsbrieven niet aan Gadhafi te overhandigen, omdat die officieel geen president is. Hij noemt zich *gids of broederleider* in een Libië waarin naar zijn zeggen iedereen alles over alles (!) heeft te zeggen. Steeghs heeft de gids wel meegemaakt tijdens urenlange toespraken met zorgvuldig georkestreerde bijval en kenschetst hem als iemand die in een eigen, geïsoleerde wereld lijkt te verkeren. Volgens Steeghs was de directe aanleiding tot de Libische opstand het politieoptreden tegen stille demonstraties in Benghazi, die een protest waren tegen de gevangenneming van dissidenten. Steeghs was ook ambassade medewerker in het Irak van Saddam Hoessein. Contacten met dissidenten waren mogelijk, maar men moest wel beseffen dat zij daardoor in de problemen konden komen. Al het ambassadepersoneel werd door de geheime politie in de gaten gehouden. Een vriend van Steeghs werkte voor de Egyptische ambassade en vertelde hem dat het

bereiken van de leerplichtleeftijd van zijn dochter hem en zijn gezin dwongen te vertrekken. Ze zou naar een Iraakse school moeten, alwaar kinderen elke week moesten vertellen waarover de gesprekken in hun gezin gingen.

Coen Stork (Foto: Vanya Pieters)

Coen Stork

Coen Stork verbleef als diplomaat in verschillende dictaturen. In het warme

De psyche achter de dictator

Zit in ieder van ons een kleine dictator verborgen, of moet men daarvoor over speciale eigenschappen beschikken, of moet men van een bepaald geslacht zijn? Psychologische vragen die centraal stonden in het college van hoogleraar Psychologie Mark van Vugt (Vrije Universiteit in Amsterdam) tijdens de Nacht van de Dictatuur.

Mark van Vugt legt de luisteraars met betrekking tot dictatorschap een aantal prikkelende dilemma's voor. Aan de hand van deze dilemma's duiken de toehoorders in het brein van een dictator.

Om te beginnen heeft de ene helft van de mensheid meer natuurlijke aanleg voor dictatorschap dan de andere, te weten de mannelijke helft. De evolutietheorie biedt daarvoor een verklaring. Als leider heb je namelijk een aantal evolutionaire voordelen. Eén daarvan is dat leiderschap de kans op meer nakomelingen aanzienlijk vergroot. Aangezien mannen in hun leven meer nakomelingen dan vrouwen kunnen produceren is het voor hen biologisch aantrekkelijk om een leiderspositie te bekleden. Een kleine kanttekening is hier echter op haar plaats. Men is door de jaren heen een stukje monogamer geworden waardoor dit argument minder opgaat. Bovendien verschillen mannen en vrouwen qua leiderschapstijlen, die mensen meer of minder aan kunnen spreken. Wellicht is dit een reden waarom Barack Obama en Hilary Clinton zo'n mooi team vormen.

Egalitaire apen

Ook al zou men misschien liever anders geloven: mensen zijn geboren volgers. Waarom zou men zich tevreden stellen met een ondergeschikte positie als men ook voor een positie met macht kan kiezen? Ook hiervoor kunnen argumenten aan de evolutietheorie worden ontleend. Een voordeel van volgen is dat men dan wel tot een groep behoort en mensen zijn nu eenmaal groepsdieren. Bovendien is men als leider kwetsbaar. Met een beetje pech keert de groep zich tegen je. Men staat op een voetstuk, al is dat wel erg smal.

Van Vugt betoogt dat in de vroegste samenlevingen van jagers en verzamelaars vaak geen sprake was van duidelijke leider: alles draaide om samenwerking. Gezegd zou kunnen worden dat democratie niet in Athene is begonnen, maar veel eerder, op de Afrikaanse savanne. Op de vraag of democratie in ons DNA zit, antwoordt Van Vugt dan ook: 'Ja, in zoverre dat we egalitaire apen zijn'.

Renée Hahlen

Renée Hahlen is docent Burgerschapscompetenties op het ROC van Amsterdam

Cuba met zijn vriendelijke, open bevolking had hij het zeer naar zijn zin, in het grijze Roemenië, zijn laatste post, waar hij veel stuursheid ontmoette, veel minder. Hij vertelt beeldend over de laatste dagen van het regime. Op 21 december 1989 zag hij op de televisie dictator Nicolae Ceausescu een op het Plein van de Revolutie verzamelde menigte toespreken. De toeschouwers begonnen zich tot zijn zichtbare verbazing tegen hem te keren. Langs wegblokkades en controleposten reed Stork erheen en kon voor het eerst openlijk spreken met de Roemenen, die voordien geen contact met buitenlanders mochten hebben. De volgende dag bleek dat Ceausescu en zijn getrouwen waren gevlucht. Stork spoedde zich naar de dissidente dichter Mircea Dinescu om hem het nieuws te brengen. Omdat Dinescu's huis nog steeds onder bewaking van de gehate Securitate stond, moest het nieuws over het tuinhok worden doorgegeven. Stork en Dinescu omhelsden elkaar leunend over het hek, tekenend voor de contacten met dissidenten die Stork onderhield: de geheime dienst zat er altijd tussen. Dat

bleek ook vele jaren later toen Stork zijn Securitate-dossier kon inzien: het was 1.600 pagina's dik.

Cox Habbema

Voordat de Berlijnse Muur viel, van 1969 tot 1984, was actrice en regisseur Cox Habbema, werkzaam bij het *Deutsches Theater* in Oost-Berlijn. Niemand gaat voor zijn lol in een dictatuur werken, verklaart ze, maar de kwaliteit van het Oost-Duits theater was hoog en als beginnend actrice met regie-aspiraties had ze in die tijd weinig andere mogelijkheden. Juist onder een dictatuur bloeien de kunsten en bloeit het theater – met name het subversieve theater. De oedipusmythe werd door het *Deutsches Theater* zó opgevoerd dat de parallel met het totalitaire bewind onmiskenbaar was. Majakovski's *Lancelot en de Draak*, dat ze jarenlang voor uitverkochte zalen opvoerden, ging overduidelijk over DDR-leider Walter Ulbricht, die tot ieders nervositeit bij een van de laatste voorstellingen zelf in de zaal zat. Na afloop had hij niets meer te melden dan: 'En nou regent het ook nog...'

Verhuld spreken en spelen van de waarheid, de grenzen opzoeken van wat kan en mag en nooit de verboden innerlijk accepteren, daar ging het Habbema om. Op de vraag of dat voor haar als buitenlander die zo kon vertrekken niet gratis was om te zeggen, antwoordt ze: 'Wij waren vrij, en de toeschouwers genoten van onze vrijheid'. Wel erkent ze dat ze, hoewel ze onder het toenmalige communistische bewind nooit bang was geweest, heeft onderschat hoe angstig de DDR-bewoners waren. Voor haar was de dictatuur misschien wel in de eerste plaats een vorm van absurdistisch theater geweest.

In zijn afsluiting noemde Kars Veling Cox Habbema's ervaringen met het werken in een dictatuur ontregelend. Haar soms tegendraadse opvattingen waren inderdaad een mooi slot van een gevarieerde avond tijdens welke bezoekers soms konden navoelen hoe het is om repressie te moeten ondergaan. ◀

Walter Jansen is informatiespecialist bij ProDemos.

'Gestorven voor de vrijheid'. Gedenkplaat in Boekarest ter herinnering aan de Roemeense revolutie in 1989, die een einde maakte aan het dictoriaal bewind van Nicolae Ceausescu (Foto: Marcin Szala).

'Drie sukkels' in het internationaal recht

Ingrid Faas

De aanklager klaagt aan, de verdediger verdedigt en de rechter doet uitspraak. De laatste doet dat op basis van zijn conclusie of er sprake is van voldoende overtuigend bewijs én op basis van de wet. Het lijkt simpel, maar men dient wel te beseffen dat recht verre van feilloos is. Wat in de ene situatie strafbaar is, hoeft dat in de andere niet te zijn. Een ander doden is onder normale omstandigheden strafbaar, maar in een oorlogssituatie is dat vaak niet het geval. Sterker, soms kan het niet doden van een ander in een oorlogssituatie als desertie worden uitgelegd en is juist de deserteur strafbaar.

Internationaal Strafhof in Den Haag
(Foto: Vincent van Zeijst)

Die relativering vormde tijdens de Nacht van de Dictatuur het startpunt van een masterclass over bovenstatelijk recht, gegeven door advocaat Michail Wladimiroff. Bovenstatelijk recht is theoretisch een mooi concept, maar kent in de praktijk vele haken en ogen. Staten werken niet altijd mee: wat doet men als een staat niet bereid is een verdachte uit te leveren of bewijsmateriaal achterhoudt? Er is geen bovenstatelijke politie, die er in zulke gevallen op af kan worden gestuurd. Soms is de aanklager daarvan de dupe, soms de verdediger en altijd de rechter; een trio dat Wladimiroff, om ze even van hun ponteneur te ontdoen, aanduidt als 'de drie sukkels'.

Overwinnaarsrecht

Ook als de betrokken staten wél meewerken is men nog niet uit de problemen. Bewijzen dat een misdrijf als gericht 'tegen de menselijkheid' of als 'genocide' moet worden gekwalificeerd, is bepaald geen sinecure. Permanent ligt het gevaar op de loer dat de indruk van *overwinnaarsrecht* wordt gewekt. Om die reden moet de rechtbank altijd de schijn van vooringenomenheid vermijden. Dat is moeilijk, ook al omdat de aangeklaagden meestal grote minachting voor de rechters tonen en maar al graag een hard psychologisch gevecht met de rechtbank aangaan, zoals de voormalig Servische president Slobodan Milosevic, die net als veel andere aangeklaagde politieke en/of militaire leiders een sterke persoonlijkheid heeft. In Nederland hoeft de *gewone* rechter niet steeds te beargumenteren dat de aangeklaagde op een eerlijk proces kan rekenen, daar gaat vrijwel iedereen immers zonder meer vanuit. In het bovenstatelijk recht moeten rechters en aanklagers dat wel.

Twee sukkels

Volgens rechtbankpresident Robert Croll van de rechtbank Zwolle-Lelystad verkeert de verdediger ten opzichte van de rechter en de aanklager in het bovenstatelijk recht in een mooie positie: hij heeft het meeste houvast omdat de eisen aan de bewijslast streng zijn en omdat het de aanklager aan dwangmiddelen ontbreekt om bewijzen en getuigenissen boven water te krijgen. 'Drie sukkels? Best, maar daar hoort de verdediger dan niet bij.' ◀

Ingrid Faas is projectmedewerker Educatie bij ProDemos.

revolution syria

Revolutie met hulp van Facebook

'Heb je Facebook bij je?'

Berdien Jager

Bent u al te volgen op Facebook? Zo ja, gebruikt u dat om de hoogtepunten van uw dagelijkse leven te delen met vrienden, vrienden van vrienden en zelfs (soms ongemerkt) met het grote publiek? Facebook wordt evenwel niet alleen voor sociaal geneuzel gebruikt. Tijdens de Nacht van de Dictatuur laat grafisch ontwerpster en medewerkster van de non-profitorganisatie Foundland Ghalia Elsrakbi haar gehoor met heel andere ogen naar Facebook kijken.

Ghalia is van Syrische afkomst en heeft het gebruik van Facebook in de revolutie geanalyseerd. Op droge toon vertelt ze dat ze veel mensen kent die inmiddels zijn opgepakt. Het publiek schrikt en vraagt of ze zich niet heel veel zorgen maakt. Dat lijkt niet het geval. Ze heeft een rotsvast vertrouwen in een positieve afloop. Jonge mensen in Syrië zijn voor het eerst niet bang meer. Er is nog een lange weg te gaan, maar volgens haar zal de revolutie uiteindelijk slagen.

Woonkamerprotest

In die revolutie speelt Facebook een grote rol. Protesteren is in Syrië verboden en veel moet in het geheim worden georganiseerd. Internet zorgt er voor dat de protesten toch worden gezien

Foundland

Foundland is een in Amsterdam gevestigde non-profitorganisatie op het gebied multidisciplinaire kunst en design. Foundland richt zich op een kritische benadering van actuele ontwikkelingen, zoals het gebruik van Facebook in de revolutie. Lees meer hierover op de website www.foundland.org.

en gehoord. Zo zijn er kleine groepen huisvrouwen die van woonkamer naar woonkamer gaan en daar protesteren. Eerst maken ze de woonkamer onherkenbaar. Dan houden ze een uur lang pamfletten in de lucht en scanderen ze leuzen. Dit *streamen* ze live op internet waardoor ze ineens een publiek van ruim 60.000 mensen hebben. Verder gebruiken opstandelingen Facebook om hun acties te coördineren en om te documenteren wie zijn opgepakt en wie door het regime zijn vermoord. Niet de hele Syrische bevolking heeft toegang tot het internet. De opstandelingen raken echter steeds beter georganiseerd. In elke regio verzamelt een aantal mensen beelden. Ze vragen mensen op straat om met hun mobieltjes opnamen te maken. Een heel netwerk zorgt er vervolgens voor dat de beelden snel worden overgebracht naar iemand die ze kan publiceren.

Risico

Het gebruik van internet om te protesteren is niet zonder risico. In februari 2011 heeft het Syrische regime plotseling het verbod op Facebook en YouTube opgeheven. Dat leek een concessie aan

de bevolking, maar het geeft het Syrische regime ook meer mogelijkheden om opstandelingen op te sporen. Er is een kat-en-muis-spel aan de gang, ook op Facebook. Zelfs Elsrakbi weet niet altijd wie van haar Syrische Facebookvrienden zijn te vertrouwen en wie niet. Er wordt over en weer gespioneerd. Dit opsporen gaat nog wel heel amateuristisch. Zo werken er mensen voor het

Je weet niet altijd

wie van je Facebookvrienden

zijn te vertrouwen

regime die denken dat Facebook een apparaat is dat men zich bij zich heeft. Bij een controle werd eens letterlijk aan een opstandeling gevraagd: 'Heb je Facebook bij je?'. De opstandeling in kwestie kon volstaan met het antwoord: 'Nee, alleen een laptop'. ◀

Berdien Jager is projectmedewerker Educatie bij ProDemos.

Zagen aan de poten van de troon

Hans van der Heijde

De monarchie als zodanig staat in Nederland amper ter discussie – hoe graag republikeinse genootschappen dat ook zouden willen – maar van de poten van de troon kan best een stukje af, menen politieke partijen van links én rechts. Partijen beconcurreren elkaar met voorstellen om de politieke betekenis van de Koning, in casu koningin Beatrix, te minimaliseren. Symbool van nationale eenheid? Prima. Hoogste representant van de natie? Ook prima. Invloed op de kabinetsformatie? Nee, dat liever niet meer.

In de voorstellen tot inperking van de positie van de Koning kan onmiddellijk een belangrijke tweedeling worden aangebracht: voorstellen die een grondwetswijziging noodzakelijk maken en voorstellen waarvoor dat niet hoeft. Men zou ook kunnen zeggen: voorstellen die bij voorbaat vrijwel kansloos zijn en voorstellen die wél een redelijke kans maken te worden aangenomen.

Kabinetsformatie

Tot die laatste behoort het idee om de Koning bij de kabinetsformatie geen rol van betekenis meer te laten spelen. Simpelweg omdat de Grondwet daar niets over zegt. Artikel 43 luidt: 'De minister-president en de overige ministers worden bij koninklijk besluit benoemd en ontslagen'. Dat is alles. Informateurs en formateurs worden gewoonterechtelijk door de Koning aangewezen, nadat hij uitgebreid is geadviseerd door de vicevoorzitter van de Raad van State, de

beide Kamervoorzitters en de fractievoorzitters van de partijen. Over de wijze waarop de Koningin – laat ik mij hier even tot Beatrix beperken – op die adviezen heeft gereageerd en wat zij in de gesprekken naar voren heeft gebracht, worden al die adviseurs geacht te zwijgen. Het is ook mogelijk al die adviezen aan de majesteit achterwege te laten en het aanwijzen van een informateur en een formateur door (een meerderheid

van de Tweede Kamer te laten doen. Daar is niet meer voor nodig dan een parlementaire regeling, zonder dat een aanpassing van de Grondwet noodzakelijk is. Een dergelijke regeling vereist niet meer dan een gewone meerderheid in Tweede en Eerste Kamer en is daarmee parlementair-politiek zonder meer haalbaar.

Grondwetswijziging

De PVV stelt nu voor om in de Grondwet op te nemen dat de Koning onpartijdig is. Los van de vraag wat daarmee bedoeld kan zijn (men kan haast niet anders dan concluderen dat de PVV van Beatrix eist dat zij zich dient te onthouden van uitingen die kunnen worden uitgelegd als kritisch jegens de PVV) doet zich dan de kwestie voor dat een grondwetswijziging nodig is.

Dat is niet zo gemakkelijk. Voor een grondwetswijziging moet een ingewikkelde procedure worden doorlopen. De Tweede Kamer zal zich in meer-

derheid voor een dergelijk voorstel moeten uitspreken, waarna de Staten-Generaal worden ontbonden en verkiezingen volgen. Vervolgens moeten de Staten-Generaal – zowel de nieuwe Tweede als nieuwe Eerste Kamer – zich met tweederde meerderheid voor het voorstel tot wijziging van de Grondwet uitspreken. Bovendien moet in dit specifieke geval worden voorzien in de oplossing van eventuele complicaties die zich met betrekking tot het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden kunnen voordoen. De Koning is immers niet alleen koning van Nederland, maar ook van de overzeese gebiedsdelen. Indien die overzeese gebiedsdelen zich tegen een – mogelijk noodzakelijke – Statuutwijziging met betrekking tot de positie van het staatshoofd verzetten, is men formeel-staatsrechtelijk weer terug bij af.

Koninklijke mening

Los van Caribische haken en ogen is het ook al duidelijk dat een tweederde meerderheid in beide Kamers een moeilijk te nemen horde is. In confessionele partijkringen staat men in het algemeen afwijzend tegenover grondwetswijzigingen ten behoeve van de verzwakking van de positie van de Koning; hoewel men in diezelfde kringen het redden van de monarchie (als die de poten onder het eigen gezag zelf afzaagt) maar al te graag aan de PvdA overlaat, denk aan de Hofmans-crisis en het Lockheed-schandaal. Een grondwetswijziging in de zin van het PVV-voorstel dat de onpartijdigheid van de Koning wil vastleggen, maakt al helemaal geen kans, en terecht. De Koningin staat weliswaar boven de partijen, maar dat wil niet zeggen, en ook niet voorschrijven, dat zij onpartijdig is. De Koningin heeft ongetwijfeld over vele zaken een mening en even ongetwijfeld heeft zij ook meningen die overeenkomen met die van bepaalde partijen. Wij kunnen en mogen alleen maar van haar verlangen dat zij er in haar kersttoespraken van afziet man en paard te noemen. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl

Foto: Koen van Rossum

Voetbal

Meestal doorbreek ik mijn angst voor het nog maagdelijke blad of scherm door me verschrikkelijk boos te maken op een ergerniswekkend persoon, instituut of gebeurtenis. Voor het schrijven van een 'Grom', *nomen est omen*, hoort dat ook zo te gaan. Geen probleem zou je zeggen, ergernissen genoeg tegenwoordig, maar zo eenvoudig ligt dat niet.

De financiële en economische crisis van nu is zo heftig en zo ingewikkeld, dat ik, net als de politici, als een verlamd konijn in het felle licht zit te staren. Waar moet mijn woede heen? Wie zijn de booswichten? Is dit op te lossen? Waar en in welke fase van de wereldwijde machtsverschuiving bevinden we ons? Om je kwaad te maken heb je perspectief nodig, een notie van hoe het zou moeten. Deze crisis is als een vulkaanruptie, je hoort en ziet hem aankomen maar je kunt er niets tegen doen en er niemand de schuld van geven.

Wat ik er wel van kan zeggen is dit: politici die hun oren naar de kiezer laten hangen, kunnen de ramp alleen maar verergeren. Een goede bondscoach luistert ook niet naar de zestien miljoen andere voetbaldeskundigen in het land.

Ben ik dan geen democraat? Nou nee, niet altijd. Populisten zou ik bijvoorbeeld graag heel elitair en arrogant willen toeroepen: bekken dicht en terug in je hok jullie! Het land is in grote nood en moet nu even flink geregeerd worden, liefst door een filosoof-koning zoals bij Plato. Het probleem is alleen dat je bij economische kwesties pas achteraf te weten komt of je de juiste filosoof hebt aangesteld.

Hier wreekt zich dat economie geen wetenschap is. Het is meer een soort voetbal.

Grom

g.vanrossum@maatschappijenpolitiek.nl

'Doe eens normaal man'

Hans van der Heijde

De Algemene Beschouwingen over de Miljardennota hebben voor het eerst sinds tijden een publieke discussie losgemaakt, maar niet over die nota. Nu was die volgens de meeste economen niets meer dan een visieloos, boekhoudkundig document, waaruit slechts blijkt dat het enige instrument dat dit kabinet weet te hanteren de kaasschaaf is. Over kaasschaven is men eenmaal snel uitgepraat. Het publieke debat ging, enthousiast aangezwengeld door de media, over het 'doe eens normaal, man'-pingpong van premier Mark Rutte en PVV-leider Geert Wilders en over het sarren door de laatste van PvdA-fractie leider Job Cohen.

Waren die Algemene Beschouwingen niet een duidelijke illustratie van de verruwing van de parlementaire omgangsvormen en moet die verruwing niet worden tegengegaan? Had Kamervoorzitter Gerdi Verbeet niet eerder en harder moeten ingrijpen? Moet de Kamer misschien de eigen reglementen aanscherpen, of moet men juist toejuichen dat sommige parlementariërs zich af en toe onparlementair uitdrukken en blij zijn dat ze snappen dat ze niet alleen met collega-parlementariërs hebben te maken, maar ook met het grote publiek? Een publiek dat, als was het maar om enig amusement aan de parlementaire optredens te beleven, ter afwisseling graag een platte grap, een sarrende opmerking, of een 'effe dimmen' en een 'doe eens normaal man' hoort; liefst gevolgd door het uit de plooi

raken van het slachtoffer van de grap of het gesar?

Aristocratie

Deze vragen kunnen worden teruggevoerd op een fundamentele vraag: behoort een parlement een afspiegeling van het volk te zijn? Of moet het een discussieforum en besluitvormingsinstututie zijn van volksvertegenwoordigers met zeer uiteenlopende visies, maar die gezamenlijk toch een politieke aristocratie vormen (aristocratie als macht van de besten en dus een politieke elite zo men wil, in die zin dat zij over kennis en debatvaardigheden beschikken, waar hun gemiddelde kiezer niet over beschikt?). Deel uitmaken van die politieke aristocratie zou dan impliceren dat ook de mores ervan wordt gerespecteerd, omdat gesar en jij-bakken de voedingsbodem voor

zinvol debat en voor compromissen als conflictoplossing plegen te vergiftigen.

Spreekbuis

Afspiegeling van de samenleving of politieke aristocratie: de vraag is net zo oud als het instituut volksvertegenwoordiging. Tijdens de wording van het Amerikaans politiek stelsel (toen moest worden uitgevonden hoe een volksvertegenwoordiging met effectief tegenwicht tegen de uitvoerende macht kon worden geschapen) voerden voor- en tegenstanders van het idee dat een parlement een afspiegeling van *het volk* moest zijn daarover een diepgravend debat. James Madison, een van de auteurs van de *Federalist Papers* en een tegenstander van de afspiegelingsidee, stelde dat 'afspiegeling impliceert dat elke volksvertegenwoordiger de standpunten en belangen van zijn kiezers vertolkt' (consequent doorgeredeneerd zou hij, elke keer als hij een stem moet uitbrengen, eerst zijn achterban moeten raadplegen; we kennen dat uit onze eigen geschiedenis als *last* en *ruggesprak*). Volksvertegenwoordigers zijn dan niet meer (maar ook niet minder) dan politieke spreekbuizen van hun kiezers. Niet toevallig is deze opvatting vaak terug te zien in districtenstelsels, met hun directe band tussen kiezers en gekozenen.

Verlamming

Madison bracht daar tegen in dat de afspiegelingseis tot een krachteloos parlement leidt, nu juist omdat de functie van spreekbuis van kiezers het dienen van parlementariërs van het algemeen belang in de weg staat, in elk geval elke keer als het algemene belang door zijn kiezers als afwijkend van hun eigen belang wordt ervaren. Hij moet immers zeggen wat zij willen dat hij zegt en hij mag geen compromisbereidheid tonen als zij dat niet willen. In de Verenigde Staten van nu zijn de (Republikeinse) Congresleden die zich aan de Tea Party-beweging hebben verbonden, daar een goed voorbeeld van. De afspiegelingseis leidt dus tot politieke verlamming van de volksvertegenwoordiging. Op zijn beurt zou dat ofwel leiden tot een eveneens verlamde uitvoerende macht, of juist het nog beangstigender tegenovergestelde, een uitvoerende

macht die ongehinderd zijn gang kon gaan. Kortom, Madison verwierp het afspiegelingsbeginsel.

Tegenwicht

Madison meende dat volksvertegenwoordigers een vrij mandaat behoren te hebben, opdat zij de handen vrij hebben voor het sluiten van compromissen. Bovendien moeten zij het algemeen belang dienen, ook als dat opoffering van deelbelangen betekent. Zij moeten bovendien beseffen dat zij alleen voldoende tegenwicht aan de uitvoerende macht kunnen bieden, als zij kunnen tonen in staat te zijn wisselende parlementaire meerderheden te vormen, oftewel kunnen samenwerken met andere volksvertegenwoordigers – ook als die er op vele andere terreinen aan hen tegenovergestelde standpunten op na houden. Dat vereist kennis, debat- en onderhandelingsvaardigheden en het respecteren van omgangsvormen.

Henk en Ingrid

Populistische partijen en bewegingen hangen expliciet of impliciet de afspiegelings eis aan. Al was het maar omdat zij menen *het volk* te representeren, waar de politieke elite dat uit het oog verloren zou zijn. In feite is de PVV nog duidelijker: die heeft zich opgeworpen als de vertolker van maar een deel van het volk, te weten het duo Henk en Ingrid (grappig trouwens, die combinatie van een traditioneel-Nederlandse met een oorspronkelijk Scandinavische naam: zou de PVV zich al bij die keuze door het Deense model hebben laten inspireren?

Geheel in lijn met de afspiegelingsidee uit PVV'ers zich in het parlement in

Met zijn acteerprestaties spreekt Geert Wilders een groot publiek aan

de taal die zij hun Henk en Ingrid toedichten en vertolken zij met het sarren van Job Cohen de hekel aan links die ze Henk en Ingrid toedichten.

Dat de politieke verlamming die het afspiegelingsdenken tot gevolg heeft, de Nederlandse parlementaire politiek

(nog) niet volkomen in haar greep heeft, lijkt te danken aan de bereidheid van met name de PvdA om ook met dit kabinet (nog) compromissen te willen sluiten. Wat gebeurt er als die het gesar beu is en terugslaat (het is een redelijke voorspelling dat dat zal gebeuren als

er een debat met het kabinet over de Europese Unie op het menu van de Kamer staat).

Van alle tijden

Intussen moet men die verruwing niet overdrijven en moet ook bewon-

dering worden opgebracht voor de acteerprestaties van Geert Wilders: hij ziet immers kans er een groot publiek mee aan te spreken. Als men verder terrugkijkt ziet men dat ook de verzuiling, met haar pacificatie aan de top, het parlementaire debat weinig goed heeft gedaan. Elke stellingname moest immers zacht en kneedbaar worden gehouden. Duik eens in de Handelingen van de Staten-Generaal en de parlementaire verslaggeving van voor de pacificatie en zie wat parlementariërs elkaar toen durfden toe te voegen. ◀

Wilt u op dit artikel reageren, stuur dan een e-mail naar: h.vanderheijde@maatschappijenpolitiek.nl

Foto: Bob Karhof

Zeteldans

een politiek bordspel!

Elke speler krijgt een zetel en probeert zoveel mogelijk stemmen te verzamelen. Het einddoel is zetel 76, het aantal zetels dat nodig is voor een meerderheid in de Tweede Kamer. Onderweg wordt je politieke kennis getest en vinden onverwachte gebeurtenissen plaats. Het spel bevat zowel moeilijke als makkelijke vragen over politiek en is daardoor geschikt voor elk schooltype. Dus kruip in de huid van een politicus en ga voor de winst!

Zeteldans is te bestellen via de website www.prodemos.nl. Zeteldans kost 19,95 euro

Ook lesmateriaal kunt u vinden op de website www.maatschappijenpolitiek.nl

Op de website van Maatschappij & Politiek kunt u lesmateriaal vinden over de onderwerpen:

- massamedia
- pluriforme samenleving
- politiek
- rechtsstaat
- verzorgingsstaat

Ook op de website:

- De jaargang 2009 in zijn geheel online en doorzoekbaar op trefwoord
- Uitgebreide versies van een aantal artikelen uit het blad

Gratis gastlessen (politiek) burgerschap voor het MBO!

Wilt u uw studenten in aanraking brengen met politiek en democratie? Vraagt u zich af hoe u de politieke burgerschapscompetenties op een aansprekende manier aan bod kunt laten komen?

ProDemos heeft een aanbod van gastlessen dat zich richt op de politieke burgerschapscompetenties in het MBO.

Enthousiaste gastdocenten van ProDemos komen hiervoor graag naar uw school.

U kunt kiezen uit lessen met verschillende thema's:

- Stemmen
- Hoe kun je zelf invloed uitoefenen?
- Politieke partijen
- Rollenspel lokale politiek
- Europa

In alle lessen wordt kennisoverdracht gecombineerd met interactieve werkvormen. De gastdocenten geven per dag op één school minimaal twee en maximaal vijf lessen. De gastlessen zijn gratis en beginnen niet voor 9.00 uur.

U vindt meer informatie over de gastlessen en de wijze waarop u deze kunt aanvragen op:

WWW.PRODEMOS.NL

Geknipt

Niveauscheiding slecht voor lager opgeleide

Het Nederlandse schoolsysteem kent veel verschillende schooltypen en niveaus, zoals vmbo, havo en vwo in het voortgezet onderwijs. Het was al bekend dat deze vroege selectie rond de 12 jaar de ongelijkheid in kennisniveau en intellectuele vaardigheden vergroot. Deze scheiding benadeelt echter ook de ontwikkeling in maatschappelijk opzicht, zo blijkt uit het onderzoek van socioloog Herman van de Werfhorst van de Universiteit van Amsterdam. Mensen in landen met sterk gescheiden onderwijssystemen hebben minder vertrouwen in instanties, nemen minder deel aan verenigingen en brengen minder vaak hun stem uit dan mensen in landen met minder sterk gescheiden onderwijssystemen. Ook hebben leerlingen in het beroepsonderwijs minder burger-schapsvaardigheden dan leerlingen in hogere schooltypen. Dit kan overigens ook door groepsdruk komen. Verder hebben deze leerlingen een minder goed zelfbeeld met betrekking tot hun capaciteiten. Om de verschillen te verkleinen, bepleit Van de Werfhorst gezamenlijke lessen Maatschappijleer voor vmbo- tot en met vwo-leerlingen. Hij is daarom voorstander van brede scholengemeenschappen.
(Bron: *Reformatorisch Dagblad*, 9 september 2011)

'De uitdagingen van deze tijd vraagt om mensen die vragen stellen die nog nooit zijn gesteld. Om mensen die antwoorden zoeken op die plekken waar nog niet is gezocht. Dat kan niemand vanzelf of automatisch. Daarmee is ook het belang van onderwijs duidelijk.' Minister Marja van Bijsterveldt tijdens opening schooljaar op 1 september 2011. Bron: Ministerie van Onderwijs

Nieuw Huis voor democratie geopend

Foto: Jan Dirk Gerritsen

In Den Haag is het nieuwe Huis voor democratie en rechtsstaat geopend. De instelling bestond al langer, maar heeft sinds vandaag een nieuwe naam: ProDemos. Directeur Kars Veling vertelt dat het Huis alleen dit jaar al 60.000 scholieren op bezoek heeft gehad. Dat aantal moet gaan uitgroeien tot 100- tot 140.000. De bezoekers krijgen onder meer een rondleiding door de Tweede Kamer en doen een rollenspel in een nagebouwde plenaire zaal. Volgens Veling is het belangrijk om de democratie op deze manier voor scholieren inzichtelijk te maken: 'Dat lijkt in Nederland misschien niet zo nodig, omdat we hier alles keurig voor elkaar hebben. Maar als je je realiseert waar zo'n democratische rechtsstaat allemaal van afhankelijk is en hoe dat allemaal samen moet blijven gaan – en dan gaat het bijvoorbeeld om vrije pers, maar ook over een onafhankelijke rechter en verkiezingen waar mensen warm voor moeten lopen – dan is het niet overbodig.' De opening van het nieuwe Huis valt, niet toevallig, op de Internationale Dag van de Democratie. Deze dag werd vanochtend geopend door Tweede Kamervoorzitter Gerdi Verbeet, die met kinderen uit groep 7 van de Haagse Prinses Ireneschool

de grondwetbank op de Hofplaats schoonmaakte (foto).
(Bron: *www.nos.nl*, 15 september 2011)

De smartphone kan uitgroeien tot een aanvulling op het reguliere lesprogramma. 'Een vak als Maatschappijleer kan er zijn voordelen mee doen. Denk maar aan het volgen van bepaalde politici op Twitter en een discussie daarover in de klas.'

Liesbeth Hop van de Nationale Academie voor Media & Maatschappij in *NRC Handelsblad*, 14 september 2011

Rem op aantal onbevoegde leraren

Het aantal onbevoegde leraren in het voortgezet onderwijs blijft stijgen. Met nieuwe regels wil het kabinet voorkomen dat een groeiend lerarentekort met nog meer onbevoegden wordt opgevuld. Volgens het Ministerie van Onderwijs wordt nog maar iets minder dan 75 procent van de lessen door volledig bevoegde leraren gegeven. De verschillen met voorgaande jaren zijn weliswaar niet groot (in drie jaar tijd daalde dat percentage met 2,8 procent) maar de trend is neerwaarts. Tegelijkertijd waarschuwt het ministerie voor een groeiend lerarentekort. De afgelopen jaren viel dat tekort lager uit dan voorspeld, vooral omdat in tijden van economische crisis het onderwijs een aantrekkelijk sector bleek. Nu rekent het ministerie echter opnieuw op een groeiend aantal vacatures, vooral in de jaren 2015 en 2016. Volgens de prognoses komen de scholen in die jaren 4.300 leraren tekort. Dat tekort mag echter niet leiden tot een ongebreidelde groei van het aantal onbevoegden voor de klas, vindt het kabinet. Het werkt aan een wet die het verbiedt om de benoeming van onbevoegde leraren jaar na jaar te verlengen. Een onbevoegde kan vanaf volgend jaar hoogstens voor één jaar worden benoemd. Die termijn kan alleen worden verlengd als de betrokken docent vervolgens binnen twee jaar de vereiste diploma's haalt. De Onderwijsinspectie zal scherper op de bevoegdheden van leraren gaan toezien.

(Bron: *Trouw*, 21 september 2011)

Lesmateriaal

Begrotingswijzer

De regering wil tot 2015 ongeveer 18 miljard euro op de overheidsuitgaven bezuinigen. Om burgers inzicht te geven in de bezuinigingen hebben ProDemos en het televisieprogramma *EenVandaag* de Nationale Begrotingswijzer 2012 gelanceerd. Iedereen kan hierin zelf aangeven op welke posten hij of zij wil bezuinigen. De Begrotingswijzer kan worden gebruikt om leerlingen de taken van de overheid uit te leggen, maar ook om politieke keuzen uit te leggen.

1. Verdeel de klas in zes kleine groepen (het liefst van vier of vijf leerlingen). Elk groepje richt een politieke partij op.

De overheid geeft geld uit aan allerlei zaken. Zo worden er wegen aangelegd, uitkeringen betaald en gevangnissen en theaters gebouwd.

2. Linksonder staan twaalf zaken (posten) waaraan de overheid geld uitgeeft. Wat zijn voor jullie partij de vier belangrijkste posten? Waar moet het meeste geld naartoe gaan?

3. Verzin een naam en een slogan voor jullie partij.

De gemiddelde Nederlander verdient rond de 33.000 euro per jaar. Hij betaalt hiervan 12.300 euro belasting. Dat is 33,71 euro belasting per dag.

4. Hoe moet die 33,71 euro belasting per dag volgens jullie partij over de twaalf posten worden verdeeld?

Ga naar de website www.begrotingswijzer.nl en bekijk hoe het kabinet-Rutte de belastinginkomsten verdeelt.

5. Maak met je partij de Begrotingswijzer. Vul in waarop jullie willen bezuinigen.
6. Verdedig jullie begroting voor de klas. Eventueel kan er een debat plaatsvinden.
7. Vergelijk de uitkomsten met de andere partijen in je klas. Stem met de klas over de begrotingen. Is er een begroting die een meerderheid van vier partijen heeft? ◀

Bas Banning

Overheidsuitgaven

- Bestuur
- Cultuur, Media en Sport
- Economie en Financiën
- Internationaal en Defensie
- Migratie en Integratie
- Natuur, Milieu en Landbouw
- Onderwijs en Wetenschap
- Openbare orde, Veiligheid en Recht
- Ruimtelijke ordening en Huisvesting
- Werk en Sociale Zekerheid
- Verkeer, Vervoer en Infrastructuur
- Volksgezondheid en Zorg

Vmbo-docenten **Christine Elout en Douwe van Domselaar** bespreken lesmateriaal dat zij op het internet hebben gevonden. Zij kijken naar bruikbaarheid, toepasbaarheid en het *plug 'n play*-gehalte.

De beeldbank van de maatschappijleercommunity

Het lesmateriaal van de onlinecommunity Maatschappijleer mag bekend worden verondersteld. Deze website biedt veel meer dan alleen schriftelijk lesmateriaal. Erg goed is de beeldbank. Per thema zijn tientallen (!) filmpjes geselecteerd. Elk filmpje is met slechts één muisklik benaderbaar. De thema's lopen uiteen van politiek tot multiculturele samenleving en van criminaliteit tot werk.

Het thema arbeid/werk is bij de meeste vmbo-scholen het eerste thema dat bij Maatschappijleer 2 wordt behandeld. Veel van de onderwerpen en begrippen zijn voor pubers echter nog tamelijk abstract. Kort, aansprekend beeldmateriaal kan hen hier bij helpen. Een eerste voorbeeld hiervan is een zeer simpele cartoon die het begrip *arbeidsomstandigheden* concreet maakt. Een leeuw in het circus wordt verkouden en dat gaat ten koste van zijn werk.

Kijkt u zelf op: www.youtube.com/watch?v=1evnqOana-E.

Bron: YouTube

Serieuzer, maar een minstens even beeldend voorbeeld is het filmpje met een top tien van gevaarlijke arbeidssituaties. Is dit echt? Men kan het zich bijna niet voorstellen. Aan de andere kant maakt dat eigenlijk niet uit. Het wordt namelijk in een klap duidelijk wat gevaarlijke werkomstandigheden zijn. Mooier nog: het maakt de tongen in de les meteen los. Iedere tiener met een bijbaantje heeft wel eens iets op het werk meegemaakt en wil dat nu heel graag aan de groep vertellen. Succes is verzekerd: www.youtube.com/watch?NR=1&v=LUq5Q5Ik7uI. ◀

De onlinecommunity Maatschappijleer is te vinden op:

http://digischool.kennisnet.nl/community_ma.

Douwe van Domselaar

Douwe van Domselaar is als maatschappijleerdocent verbonden aan het Don Bosco College in Volendam.

De werkwijze

Anique ter Welle

Een school die bij je past

Het was de week van de ouderavonden. Ik had een ouderavond van mijn jongste kind op de basisschool, een ouderavond van mijn oudste op de middelbare school en ik had mijn eigen ouderavond van mijn mentorklas.

Kennismaking

Op mijn eigen school betrof het een ouderavond voor ouders van leerlingen die net in de bovenbouw zijn begonnen; vierdeklassers dus. Na een kort plenair gedeelte gingen de ouders met de mentor van hun kind naar een lokaal. Van tevoren hadden we, zoals elk jaar, een handleiding gekregen voor het gedeelte met de mentor. Een aantal duidelijke instructies. We moesten de stoelen en tafels in een kring zetten en ouders nadrukkelijk uitnodigen om zelf punten naar voren te brengen die ze wilden bespreken. Belangrijk was ook dat de ouders zich aan elkaar zouden voorstellen. Daarna volgde in de handleiding een lijst met mogelijke inhoudelijke punten die we zelf aan de orde zouden kunnen stellen. Deze punten waren geen verplichting, maar een handreiking, zo stond erbij. We zijn nogal van de voorbereide leeromgeving, de sfeer en de keuzevrijheid bij ons op school; dat vinden wij Montessorianen belangrijk. En de sfeer was uitstekend, ondanks (of misschien wel dankzij) het feit dat we met veel te veel mensen in een klein lokaal waren ingeroosterd. Ik had een geanimeerd gesprek met de ouders van mijn mentorleerlingen. Ze stelden vragen, ik vertelde over de bovenbouw en vooral over mijn eerste indrukken van de klas. Aan het eind van de avond stelde een van de ouders voor om alle e-mailadressen te verzamelen, zodat we met elkaar konden mailen. We hadden elkaar beter leren kennen.

Informatie

De ouderavond van mijn oudste kind was een ouderavond voor ouders van brugklassers. Ook hier een enorme opkomst en hoge temperaturen, maar verder was het totaal anders. Ik vroeg me af wat er in de instructie van de ouderavond had gestaan. De tafels en stoelen stonden in de zogeheten busopstelling, zodat je slechts achterhoofden van medeouders zag. Er was geen voorstelrondje. De mentor, op zich aardig en heel betrokken, stortte een enorme bak informatie over ons uit, waarbij de nadruk lag op cijfers en rapporten. Haar algemene beeld van de klas was positief, maar verder vertelde ze er niet zo veel over. Een paar ouders stelden een vraag en op initiatief van een van de ouders, stelden we ons aan het eind van de bijeenkomst toch nog even aan elkaar voor. Toen was het afgelopen. Ik had niet het gevoel dat ik iemand van de andere ouders had leren kennen. De mentor wist ook niets meer van ons dan voor deze avond... en wij een klein beetje van haar.

Keuze

Kortom: bij ons op school is alles beter! Nee, dat wil ik hier zeker niet zeggen. Ik vond het alleen opvallend dat de verschillen in het onderwijs en in de accenten die de school in de dagelijkse gang van zaken tussen docenten en leerlingen legt, zo duidelijk op de beide ouderavonden waren terug te zien. Bezoek een ouderavond en je weet op wat voor school je kind zit.

Mijn dochter wilde niet naar de school waar haar moeder werkt en dat snap ik. Ik ben er van overtuigd dat ze een leuke tijd zal hebben op de school waar ze nu heen gaat. Velen zullen van mening zijn dat ze een heel verstandige keuze heeft gemaakt. In elk geval diegenen die zich meer thuis voelen bij een wat steviger onderwijsklimaat en minder bij onze, wat zachtere, montessoriaanpak. Ik dacht op die avond toch heel even: jammer toch dat ze niet bij ons zit. Maar ach, dat gaat weer over. ◀

Prima, maar mag het een onsje minder snel?

Douwe van Domselaar

In 2009 concludeerde *Maatschappij & Politiek* dat de NTR-serie *Dossier Maatschappijleer* 'een serie zonder fratsen is: niet heel spetterend, maar wel zeer bruikbaar in de lessen'. Op het materiaal uit 2010 volgde als commentaar dat het 'uitstekend bruikbaar is maar wel erg voorspelbaar – zonder verrassingen – en niet altijd even aansprekend'.¹ Reden genoeg om de meest recente dvd *Dossier Maatschappijleer* uit 2011 met aflevering 9 tot en met 12 kort onder de loep te nemen.

Op deze dvd van *Dossier Maatschappijleer* komen vier onderwerpen aan bod: internationaal recht (aflevering 9), sociale verzekeringen (aflevering 10), de Mediawet (aflevering 11) en migratie (aflevering 12). Bij de afleveringen 9,10 en 12 is het de makers goed gelukt om een abstract thema op een moderne manier concreet in beeld te brengen. Zo kruipt de kijker in de huid van een Maas-trichtse coffeeshopeigenaar die met de wietpas wordt geconfronteerd, komt hij in aanraking met een Rotterdamse jeugdwerkloze en ziet hij eindelijk eens een asielzoekerscentrum van binnen. Het zijn stuk voor stuk voldoende aansprekende voorbeelden voor de gemiddelde havo- en vwo-leerling. Het derde deel daarentegen is door het onderwerp, de Mediawet, minder toegankelijk voor tieners en wellicht minder snel te gebruiken.

Tempo

De opbouw van alle delen is voorspelbaar met een inleiding, korte interviews met betrokkenen, een dilemma als opmaat voor een klassengesprek en een gesproken column van Rob Wijnberg. Deze voorspelbaarheid is nergens storend. Immers, de klassen bekijken de delen niet achter elkaar.

Het tempo in aflevering 9 en 10 ligt soms erg hoog waardoor een deel van de relevante informatie niet door

de leerlingen zal worden opgepikt: te veel te snel, zonder een seconde van rust en tijd voor verwerking: wat wordt er nu allemaal gezegd? Zo wordt in aflevering 9 de geschiedenis van het internationaal recht erdoorheen gejaast. Namen, jaartallen en gebeurtenissen volgen elkaar sneller op dan voor een tiener zonder veel achtergrondkennis is te volgen. Ongetwijfeld zal een aantal leerlingen afhaken en dat is jammer. In aflevering 10 gebeurt hetzelfde als in een te kort tijdsbestek het socialevoorzieningsstelsel wordt uitgelegd. Ook hier haakt een gemiddelde leerling af als de uitkeringen en afkortingen om zijn spreekwoordelijke oren vliegen.

Goed bruikbaar

Havo- en vwo-docenten kan de dvd zeker worden aanbevolen. Deze is immers goed bruikbaar, al is het aan te raden de leerlingen er niet onvoorbereid naar te laten kijken. Bereid ze voor op wat ze gaan zien. Leg begrippen alvast uit, laat alles in hoofdlijnen alvast de revue passeren en, wellicht nog belangrijker, zet de dvd af en toe even stil voor een moment van verwerking. Aflevering 12 over migratie/asielzoekers leent zich ook goed voor een sterke vmbo-3-groep met *Maatschappijleer* 2 in het vakkenpakket.

In geval van tijdnood in de les kan het klassengesprek naar aanleiding van het dilemma achterwege worden gelaten of de soms ietwat filosofische column van Rob Wijnberg worden overgeslagen. Niet omdat die laatste niet goed is, integendeel, maar de column geeft leerlingen nog meer informatie, terwijl de delen zelf al een hoog informatie-dichtheid hebben.

Ten slotte zijn de handleiding en het lesmateriaal behorend bij deze dossiers zeer helder en bevatten veel bruikbare informatie. ◀

Noot

1. Bas Banning, 'Geen fratsen, in: *Maatschappij & Politiek*, 40 (november 2009) nr.7, p.19, en Wolter Blankert, 'Dossier Maatschappijleer verfilmd', in: *Maatschappij & Politiek*, 41 (september 2010) nr.5, p.25.

Douwe van Domselaar is als maatschappijleerdocent verbonden aan het Don Bosco College in Volendam.

De dvd **Dossier Maatschappijleer** kan worden besteld bij SchoolTV/ Teleac, telefoon: 035-6293456. Via internet de laatste aflevering terug te vinden:
www.schooltv.nl/docent/project/2515225/dossier_maatschappijleer.

Onderzoek positie Maatschappijleer

De NVLM heeft in samenwerking met de lerarenopleiding Maatschappijleer van de Hogeschool Rotterdam een klein onderzoek uitgevoerd onder 159 docenten Maatschappijleer, Maatschappijwetenschappen en Burgerschapscompetenties. De enquêtes zijn voor het grootste deel tijdens de Docentendag Maatschappijleer in februari afgenomen. Dit gegeven heeft invloed op de onderzoeksresultaten. Het percentage scholen waarop het examenvak Maatschappijleer 2 of Maatschappijwetenschappen wordt gegeven is bijvoorbeeld hoger dan op basis van landelijke cijfers mag worden verwacht.

In het onderzoek stond de positie van het vak op de scholen centraal: hoeveel lesuren worden er gegeven en hoe lang duren die lesuren? Is het vak een examenvak, wordt het vak serieus genomen, hoe groot is het percentage docenten dat onbevoegd lesgeeft?

Van de respondenten geeft ongeveer 19 procent les op het vmbo-bb, vmbo-kb en vmbo-gl. Ongeveer 50 procent geeft les op het vmbo-t. Een groot deel van deze docenten geeft ook les op de havo en het vwo. In totaal geeft 73 procent van de respondenten les op havo- en vwo-niveau.

Aantal lesuren vmbo

De meeste docenten in het vmbo geven twee uur per week Maatschappijleer 1. Van de docenten geeft 56 procent van de docenten twee lesuren van 50 minuten per week, 18 procent geeft twee lesuren van 45 minuten (in totaal is dat bijna driekwart van de respondenten). De overige docenten geven soms meer en soms minder dan twee lesuren van 50 minuten per week.

Van de vmbo-scholen uit dit onderzoek biedt 45 procent het examenvak Maatschappijleer 2 aan. Deze scholen geven gemiddeld één lesuur Maatschappijleer 2 in het derde leerjaar; dat

kan dus ook een half jaar lang twee uur per week zijn. In het vierde leerjaar worden gemiddeld ongeveer drie lesuren gegeven.

Aantal lesuren havo/vwo

De meeste scholen geven twee lesuren Maatschappijleer per week in havo-4 of vwo-4. Ongeveer 75 procent van de docenten geeft aan dat dit op hun school het geval is. Meestal duren die lesuren 50 minuten, in sommige scholen duurt een lesuur 45 minuten. Van de scholen geeft 15 procent twee lesuren Maatschappijleer per week in de vijfde klas, bijna altijd is dat in het vwo. Maatschappijleer wordt in vwo-6 nog maar nauwelijks aangeboden.

Bijna 60 procent van de havo/vwo-scholen uit dit onderzoek biedt Maatschappijwetenschappen aan. De meeste scholen geven twee lesuren Maatschappijwetenschappen in het vierde leerjaar, een kleiner deel van de scholen geeft in dat leerjaar drie lesuren. De meeste scholen geven drie lesuren Maatschappijwetenschappen in de vijfde en de zesde klas, een kleiner deel van de scholen geeft in die leerjaren twee lesuren. In het onderzoek is geen onderscheid tussen havo en vwo gemaakt; dat maakt het moeilijk conclusies te trekken op basis van deze cijfers.

Aantal lesuren mbo

Ook over het aantal lesuren in het mbo valt op basis van dit onderzoek weinig te zeggen. Het aantal van twee lesuren per week wordt vaak genoemd, maar onduidelijk is hoe lang de periode is waarin deze lessen worden aangeboden.

Afronding schoolexamens

Meer dan 90 procent van de scholen rondt Maatschappijleer af met een schoolexamen dat uit meerdere toetsen bestaat. Bij ongeveer de helft van de scholen maken praktische opdrachten ook deel uit van het schoolexamen-cijfer. Op 90 procent van de scholen komen onvoldoenden bij schoolexamens voor. Een aantal docenten geeft aan niet te weten of er onvoldoenden worden gegeven. Op zes van de 140 scholen uit het onderzoek geven docenten geen onvoldoenden; uit eigen beweging of omdat de schoolleiding dat niet wil.

Bevoegdheden

Volgens de docenten die aan het onderzoek hebben meegedaan geeft op hun scholen bijna 70 procent van de docenten les met een bevoegdheid Maatschappijleer, daarnaast geeft ongeveer 10 procent van de docenten onderbevoegd les. Dat wil zeggen dat zij met een tweedegraads bevoegdheid lesgeven in het eerstegraads gebied. Als alles goed gaat, zal 10 procent van de docenten nog dit jaar zijn bevoegdheid halen; 10 procent heeft helemaal geen bevoegdheid voor het vak.

Wordt het vak serieus genomen?

De docenten geven gemiddeld een 8 aan de mate waarin hun collega's Maatschappijleer serieus nemen, voor directies is dat cijfer een 7,7.

Kanttekening

Zoals u uit mijn inleiding kunt opmaken kunnen bij de generaliseerbaarheid van deze onderzoeksgegevens kanttekeningen worden geplaatst. Toch willen wij u de resultaten niet onthouden, omdat ze wel enig inzicht bieden in de positie van ons vak in scholen.

Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Hans Teunissen, voorzitter

telefoon: 06-28125692

e-mail: hansteunissen@nvml.nl

Coen Gelinck, vice-voorzitter

e-mail: coengelinck@nvml.nl

Felix van Vugt, secretaris

Amaliastraat 50

3522 AW Utrecht

telefoon: 06-16431651

e-mail: felixvanvugt@nvml.nl

Tom Stroobach, penningmeester

telefoon: 0320-249481

e-mail: tomstroobach@nvml.nl

Arthur Pormes

e-mail: arthurpormes@nvml.nl

Ingrid Faas, ledenadministratie

e-mail: ingridfaas@nvml.nl

Ruth Esselink

e-mail: ruthesselink@nvml.nl

Hetty Schepers

e-mail: hettyschepers@nvml.nl

www.nvml.nl

Girekening NVLM: 1889654

Gesignaleerd

van het spel vormt het startpunt voor een brede discussie over de randvoorwaarden voor publieke debatten in het internettijdperk. De RMO is de adviesraad van de regering en het parlement op het terrein van participatie van burgers en

stabiliteit van de samenleving. De RMO werkt aan nieuwe concepten voor de aanpak van sociale vraagstukken.

Informatie: www.denieuweregelsvanhetspel.nl.

Computer in de klas

Het gebruik van ICT in het onderwijs in het primair-, voortgezet-, en middelbaar beroeps-onderwijs is de afgelopen jaren vanzelfsprekend geworden. Dat laat de *Vier in Balans Monitor 2011* van Kennisnet naar de stand van ICT-gebruik in het onderwijs zien.

ICT maakt het onderwijs efficiënter, effectiever en aantrekkelijker. De aanschaf van computers of digiborden leiden evenwel niet zonder meer tot kwaliteitsverbetering. Het rendement van ICT hangt nauw samen met de aanwezigheid van een leraar die samenhang tussen de leerinhoud, de ICT-toepassing en de leerling weet aan te brengen.

De *Vier in Balans Monitor 2011* is te downloaden of gratis te bestellen via: <http://docentvo.kennisnet.nl>.

Profielwerkstuk

In de bovenbouw van de havo en het vwo gaan leerlingen aan de slag met hun profielwerkstuk. Zoeken zij een boeiend onderwerp voor hun profielwerkstuk en verwijzingen naar de juiste boeken en websites?

De Radboud Universiteit Nijmegen biedt allerlei uiteenlopende onderwerpen voor profielwerkstukken. Van terrorisme tot hielprik en van kindertaal tot armoede. Docenten van de universiteit hebben belangrijke bronnen (boeken, websites en tijdschriften) voor je geselecteerd. Leerlingen vinden hier ook informatie over het stapsgewijs doen van onderzoek en de beschrijving van hun onderzoeksresultaten.

Meer informatie: www.ru.nl/onderwijs/profielwerkstuk.

**Het komende nummer van
Maatschappij & Politiek
verschijnt op 28 november**

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Bas Banning, Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Christine Elout, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Lieke Meijjs, Hessel Nieuwelink, Gerard van Rossum, Anique ter Welle, Jeff Peck (correspondent New York, VS).

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Ron Zijlmans

Omslagfoto

Jan Dirk Gerritsen

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

ProDemos

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

Redactiesecretariaat

ProDemos

Prinsengracht 915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail menp@prodemos.nl

www.maatschappijenpolitiek.nl

Abonnementenprijs M & P 2010

€46,50 per jaar. Studenten €39,70. Scholen en instellingen €50,90. M & P verschijnt acht keer per jaar. Losse nummers €6,20 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingenmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

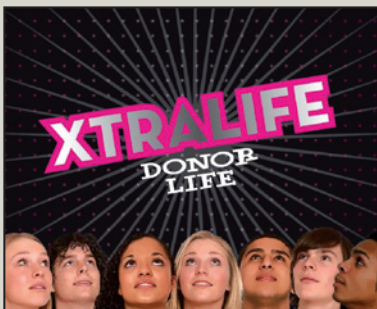
Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.

Of op aanvraag bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.
ISSN 1566-1555

Orgaan- en weefseldonatie

In oktober vond de landelijke Donorweek plaats. In deze week werd online, op radio en televisie, door ziekenhuizen, gemeenten en op scholen aandacht besteed aan orgaan- en weefseldonatie. Docenten en leerlingen op het mbo kunnen vanaf heden aan de slag met de digitale lesmodule *Xtralife*. Op www.xtralife.nl staan filmpjes over orgaan- en weefseldonatie en in een religiespel komen de standpunten van vier wereldreligies aan bod. In een interactief lichaam zien de studenten welke organen en weefsels voor transplantatie geschikt zijn en welke functies deze organen en weefsels hebben. *Xtralife* biedt daarnaast prikkelende stellingen en handvatten voor discussies over dit onderwerp en mbo-leerlingen leren diverse presentatievormen en -vaardigheden. De website is recent uitgebreid met overzichtelijke achtergrondinformatie voor leerlingen en docenten. *Xtralife* sluit aan op onderdelen van de kwalificatie-eisen Loopbaan en Burgerschap. Informatie: www.xtralife.nl.

Invloed media

In *De nieuwe regels van het spel* analyseert de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) de invloed van nieuwe media op discussies van algemeen publiek belang. Het internet verandert het speelveld en daarmee ook de spelregels van deze debatten. Burgers, politici, ambtenaren, wetenschappers en journalisten gaan meer direct met elkaar in gesprek. Dit stimuleert de variëteit, maar tegelijk ontstaan er nieuwe technische en sociale begrenzingen. Het advies *De nieuwe regels*

